

Radikalizace ve společnosti v návaznosti na významné migrační vlny

Bc. Klemanová Kristýna

Diplomová práce
2025

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta logistiky a krizového řízení

Ústav ochrany obyvatelstva

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Kristýna Klemanová
Osobní číslo:	L23577
Studijní program:	N1032A020002 Bezpečnost společnosti
Specializace:	Ochrana obyvatelstva
Forma studia:	Prezenční
Téma práce:	Radikalizace ve společnosti v návaznosti na významné migrační vlny

Zásady pro vypracování

- Popište problematiku radikalizace ve společnosti.
- Zpracujte historii a současnou situaci v oblasti migrace.
- Proveďte posouzení faktorů vedoucích k šíření radikalizace ve společnosti.
- Zhodnotte dosažené výsledky a navrhněte možná opatření.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. GÖTZSCHE-ASTRUP, Oluf; VAN DEN BOS, Kees a HOGG, Michael A. *Radicalization and violent extremism: Perspectives from research on group processes and intergroup relations*. Online, 2020. ISSN 1368-4302. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1368430220970319>.
2. SMOLÍK, Josef. *Psychologie terorismu a radikalizace: jak se z beránek stávají vlci*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2020. ISBN 978-80-750-9723-1.
3. STRNAD, Štěpán a DANICS, Štefan. *Radicalisation – Definition, Models, Detection in Czech Prisons*. Online. SECURITY IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE: CYBERSPACE, POLICE, PRISONS, TRANSPORT, ADDICTIONS, THE MEDIA, 2018. Dostupné z: <https://doi.org/10.24356/proceedings2018/4>.
4. TEJCHMANOVÁ, Ladislava a DANICS, Štefan. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Praha: Univerzita J.A.Komenského Praha, 2017. ISBN 978-80-745-2122-5.
5. VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2031-4.

Další odborná literatura dle doporučení vedoucího diplomové práce.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Lukáš Pavlík, Ph.D.**
Ústav ochrany obyvatelstva

Datum zadání diplomové práce: **2. prosince 2024**

Termín odevzdání diplomové práce: **25. dubna 2025**

L.S.

prof. Ing. Zuzana Tučková, Ph.D.
děkanka

prof. Ing. Dušan Vičar, CSc.
ředitel ústavu

V Uherském Hradišti dne 2. prosince 2024

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení diplomové práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na diplomové práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

V Uherském Hradišti, dne 25.4.2025

.....
podpis autora

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá problematikou bezpečnosti společnosti v kontextu migrace a radikalizace společnosti jakožto jejího důsledku. Definuje pojmy a vztahy těchto jevů v historickém i soudobém kontextu. A předkládá různé varianty vzniku a projevu radikalizace v odpovědi na migrační vlny. Popisuje možný průběh tohoto procesu v období od roku 2010 do současnosti na území České republiky a vybraných evropských států v návaznosti na migrační události ve vybraném časovém období a představuje způsoby, jakými lze jejich průběh ovlivnit či mu přímo zamezit. Cílem je představit a poskytnout nástroje, které jsou využitelné na různých společenských úrovních – rodina, komunita či celá společnost, k odhalení rostoucích radikalizujících tendencí jedince či skupiny a jejich demonstrace na vybraném vzorku za dané časové období.

Klíčová slova: extremismus, migrace, migrační krize 2015, radikalizace, sociální nejistoty

ABSTRACT

This thesis covers the topic of Security of society in the context of migration and radicalisation of society as a direct result of migration. It defines the phenomena and the connections between the events in both historical and current context. It presents various ways of the origins of radicalisation and its manifestation in response to migration waves. It describes the possible course of this process in the time period from 2021 until the present in Czech Republic and other selected countries in relation to migration events within this time span and presents ways that can affect or even prevent such tendencies. The aim is to introduce and provide tools which can be used on different social levels – family, community or the entire society – to detect growing radicalisation tendencies within an individual or a group of individuals and demonstration of use on selected, populations, and given time period.

Keywords: extremis, migration, 2015 refugee crisis, radicalization, social uncertainties

Na tomto místě bych chtěla ze srdce poděkovat svému vedoucímu práce Ing. Lukáši Pavlíkovi, Ph.D., který mě trpělivě provázel celým procesem psaní a svými radami pomohl dát mé práci správný rámec.

Zvláštní poděkování patří mé rodině, která mě podržela v každém okamžiku i když to nebylo snadné a která mi byla oporou – odborně, lidsky i psychicky.

Všem Vám děkuji za to, že jste věřili, že to zvládnu i v momentech, kdy jsem já sama pochybovala.

OBSAH

ÚVOD.....	11
CÍLE A METODY	12
TEORETICKÁ ČÁST	13
1 TEORIE RADIKALIZACE	14
1.1 PROCES RADIKALIZACE.....	14
1.2 MODEL Y RADIKALIZAČNÍHO PROCESU	15
1.2.1 Pyramidální model.....	16
1.2.2 Schodiště k terorismu.....	16
1.2.3 Čtyřstupňový model.....	18
1.2.4 Wiktoroviczův model	18
1.3 RADIKALIZACE VE SPOLEČNOSTI	20
2 POLITICKÝ EXTREMISMUS.....	23
2.1 HISTORIE, VÝVOJ A DĚLENÍ POLITICKÉHO EXTREMISMU	24
2.1.1 Levicový extremismus	25
2.1.2 Pravicový extremismus.....	26
2.2 POLITICKÝ EXTREMISMUS PO ROCE 1989	27
2.3 EXTRÉMNÍ PRAVICE V ČESKÉ REPUBLICE.....	28
2.4 EXTRÉMNÍ LEVICE V ČESKÉ REPUBLICE	31
2.5 POLITICKÁ REAKCE NA EXTREMISMUS	33
2.6 SOUČASNÝ POLITICKÝ EXTREMISMUS V ČESKÉ REPUBLICE	34
3 MIGRACE.....	37
3.1 HISTORIE A SOUČASNÁ SITUACE	37
3.2 VÝZNAMNÉ MIGRAČNÍ VLNY	41
3.2.1 Situace od roku 2010	41
3.2.2 Změny v oblasti politiky a práva	43
3.2.3 Současná situace v oblasti migrace.....	45
PRAKTICKÁ ČÁST	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
4 ANALÝZA PODMÍNEK A PŘEDPOKLADŮ	53
4.1 SPOLEČENSKÁ NEJISTOTA A POCIT OHROŽENÍ	54
4.2 KULTURNÍ SLOŽENÍ A ODPOR VŮČI ODLIŠNOSTEM	55
4.3 ROLE MÉDIÍ A DEZINFORMACE	56
4.4 ZTRÁTA DŮVĚRY V INSTITUCE	57
4.5 SOCIÁLNÍ BUBLINY A RADIKALIZACE V ONLINE PROSTŘEDÍ	57
4.6 CHECKLIST	58
4.7 WHAT-IF ANALÝZA.....	67
5 VÝVOJ A ZMĚNY VE VOLEBNÍCH PROGRAMECH	70
5.1 DOPAD MIGRAČNÍ KRIZE NA POLITIKU V ČESKÉ REPUBLICE.....	71
6 VYHODNOCENÍ POTENCIÁLNÍHO VÝVOJE V ČR.....	79
6.1 MOŽNÉ SCÉNÁŘE VÝVOJE	79
6.2 ROLE MIGRACE VE FORMOVÁNÍ BUDOUCÍHO VÝVOJE	82
6.3 ZÁVĚR A DOPORUČENÍ	84
ZÁVĚR	93

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	95
SEZNAM OBRÁZKŮ	99
SEZNAM TABULEK.....	100
SEZNAM GRAFŮ	101

ÚVOD

Radikalizace se ve společnosti objevuje již po staletí. Její průvodní jevy a samotná motivace, proč a jak k radikalizaci dochází, zůstávají v základech velmi obdobné. Jako taková představuje vážnou hrozbu pro bezpečnost společnosti, jelikož ve svých extrémních formách může vyústit až k násilným útokům, destabilizaci veřejného pořádku nebo šíření nenávisti mezi rozdílnými skupinami obyvatel. Co se však v průběhu času mění, jsou formy, jakými se v rámci populací rozšiřuje, a oblasti života, do kterých zasahuje. Nárůst polarizace společnosti, násilný extremismus i terorismus jsou velmi často přímým důsledkem procesu radikalizace jedince, potažmo skupiny lidí. Proto vnímám problematiku radikalizace jako klíčové téma v oblasti bezpečnosti, na které je třeba se zaměřit. Díky tomu, že proces je z podstaty multifaktoriální, lze dosáhnout prevence různými prostředky odpovídajícím společenským odvětvím, jichž se týkají. Významnou roli hraje vzdělávání a osvěta široké veřejnosti i rizikových skupin, podpora inkluzivních komunit a v neposlední řadě efektivní práce bezpečnostních složek. Včasná a správná identifikace rizikových faktorů a zapojení aktérů na vícero úrovních – od rodiny po státní úrovních – od pomoci minimalizovat dopady radikalizace a chránit společnost před jejími dopady.

Tato práce staví radikalizaci do přímé konfrontace s migrací jakožto procesem, jenž může mít sám o sobě radikalizující potenciál, ať už se jedná o migraci v podobě obsazování území a napadání původního obyvatelstva, nebo naopak jako původce polarizace společnosti, ke které dochází právě na základě migračních vln. K oběma těmto jevům historicky docházelo, a i v současnosti můžeme být svědky velmi podobných událostí. Kromě tradičních způsobů, kterými k radikalizaci jedinců docházelo, se teď navíc ještě připojuje podstatný faktor, a to internet a potažmo umělá inteligence a algoritmy.

Tato práce předkládá různé náhledy na radikalizaci jako takovou, důvody vzniku a její procesy a projevy ve společnosti, popisuje migraci v historickém i soudobém kontextu a nabízí propojení procesu radikalizace a jeho důsledky s problematikou migračních vln v období od roku 2010 do současnosti na území České republiky a vybraných evropských zemí. Zároveň předkládá možné způsoby a nástroje, díky nimž lze odhalit radikalizující tendence a nálady, a tak přispět k jejich včasnému rozpoznání a zamezení disruptivních dopadů.

CÍLE A METODY

Hlavním cílem diplomové práce je navrhnout možná opatření k možnému zmírnění rozmachu popularity extremistických hnutí ve společnosti. Splnění hlavního cíle předcházelo několik dílčích cílů, včetně posouzení faktorů vedoucích k šíření radikalizace ve společnosti.

K dosažení cíle byly použity tyto metody: analýza, Checklist, What-If analýza, SWOT analýza.

Komparativní analýza

Komparativní analýza je metodou, která umožňuje systematické porovnávání dvou nebo více případů, modelů či jevů s cílem identifikovat podobnosti a rozdíly. V této práci mimo jiné slouží k porovnání teoretických modelů radikalizace.

Checklisty (kontrolní seznamy)

Checklisty představují praktický nástroj verifikace přítomnosti nebo nepřítomnosti předem stanovených jevů či identifikátorů. V této práci slouží jako podpůrný nástroj pro systematické záznamy a ověřování výskytu určitých znaků vedoucích k rozvoji extremistických myšlenek ve společnosti.

What-If analýza

Tato analýza je nástrojem predikce, který se používá k modelování hypotetických scénářů typu „co by se stalo, kdyby“. Umožňuje zkoumat alternativní vývoj situací v závislosti na změně vstupních faktorů. V rámci práce byla využita k modelaci možných vývojů zvýšení míry radikálních myšlenek ve společnosti.

SWOT analýza

SWOT analýza (Strenghts, Weaknesses, Opportunities, Threats) představuje nástroj strategického uvažování, který slouží k identifikaci silných a slabých stránek určitého jevu, stejně jako příležitostí a hrozeb z vnějšího prostředí. V kontextu práce byla metoda využita na vyhodnocení situace v oblasti extremismu v českém prostředí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORIE RADIKALIZACE

Radikalizace je proces, během něhož jedinec postupně přijímá extremistické názory a postoje, které mohou vést k podpoře či k páchání násilí. Tento proces je ovlivněn řadou faktorů, včetně osobních frustrací, sociálního vyloučení, ideologické manipulace nebo i přímým vlivem extremistických skupin. Radikalizace se může odehrávat v různých kontextech – politickém, náboženském či sociálním – a často se jedná o postupný proces, během kterého se jedinec stává stále více intolerantním vůči odlišným názorům, a zároveň hledá potvrzení a podporu své ideologie v uzavřených komunitách ať naživo nebo prostřednictvím internetu.

Radikalizace jednotlivce je individuálním procesem úzce souvisejícím s psychickým stavem radikalizovaného jedince. Změna může být natolik pozvolná a nenápadná, že nemusí být rozpoznána ani nejbližším okruhem přátel či rodinou. Jednotlivec vyznávající radikální myšlenky nemusí představovat žádné riziko. Když však dojde k šíření radikálních myšlenek ve větších skupinách nebo v širší společnosti může docházet k ohrožení bezpečnosti obyvatelstva v různých mírách od slovního či fyzického napadání jednotlivců, až k podkopání demokratických států. (Vegrichtová, 2019)

1.1 Proces radikalizace

Změna ideologického postoje jedince od středoproudých myšlenek k radikálnějším, mnohdy až extremistickým názorům, je obecně označována jako proces radikalizace. Jedná se o postupný proces a přes absenci jednotné, obecně platné definice radikalizace se můžeme v odborné literatuře setkat s mnohými výklady, které jsou vždy částečně ovlivněny primárním zaměřením autora, což poukazuje i na skutečnost, že radikalizace jedince i společnosti je komplexním problémem, který je možné zkoumat jak z psychologického, ekonomického nebo například právě z bezpečnostního hlediska. Za jednoznačnou a vypovídající definici považuji tu, kterou uvedla ve své knize doktorka Vegrichtová, ta o procesu radikalizace hovoří takto: „*Jde o víceúrovňový nebo též multidimenzionální proces, během něž se transformují postoje, přesvědčení a chování osoby, které mohou vést k podpoře, organizaci nebo realizaci násilného činu, zpravidla motivovaného ideologickými nebo náboženskými doktrínami, jež teroristická organizace vyznává a s kterými se tento jedinec v procesu radikalizace ztotožňuje*“ (Vegrichtová, 2019)

Stejně jako je celý proces individuální, jsou jedinečné i primární důvody, jež jedince k radikalizaci vedou dle Vegrichtové „*lze zahrnout oblast individuálních predispozic*

jednotlivce, jako je krize vlastní identity, neúspěšná společenská integrace, pocity odcizení, diskriminace, deprivace, ponížení (přímé, či zprostředkované, skutečné či domnělé), stigmatizace a odmítání, často propojené s morální křivdou a potřebou pomsty.“ (Vegrichtová, 2019)

Dalším z typických rysů radikalizačního procesu, který zdůrazňuje jeho individuální charakter, je jeho časová délka. Někdy může jít o velmi rychlý vývoj, během kterého daná osoba za krátkou dobu dospěje až k samotnému násilnému činu. V jiných případech se ale může jednat o postupný, dlouhodobý proces, který nakonec nevyústí v žádný konkrétní trestný čin. To ovšem neznamená, že by daný jedinec nevnímal násilí jako legitimní prostředek jednání, osvobozený od morálních zábran. Délka trvání radikalizačního procesu je tedy stejně rozmanitá jako proces samotný a může nabývat jak formy prudkého vývoje, tak i pomalého nenápadného zrání. (Smolík, 2020)

Tyto skutečnosti a rozdíly zásadně komplikují detekci potenciálně radikalizovatelných individuí před tím, než začnou projevovat známky radikálních postojů. V mnohých radikálních subskupinách dochází nejen ke změnám ve vnitřních postojích, ale také ke změnám vizuálním – od typických účesů, oblečení až po tetování, která pro problematiku neznalé osoby mohou působit nevinným dojmem.

1.2 Modely radikalizačního procesu

Radikalizační proces bývá v odborné literatuře často znázorňován prostřednictvím vizuálních model, které zachycují různé možné cesty, kterými může tento proces probíhat. Tyto modely se liší svou podrobností i složitostí, obvykle jsou však členěny do jednotlivých fází, přičemž každá fáze má své specifické znaky a klíčové momenty. Modely radikalizačního procesu slouží nejen k lepšímu porozumění samotnému procesu, ale také jako nástroj pro jeho včasné rozpoznání a případné přerušení, či zahájení procesu deradikalizace. Zároveň napomáhají při analýze příčin vedoucích k radikalizaci, což je důležité jak pro úspěšnou deradikalizaci, tak pro prevenci teroristických činů. Z dostupných zdrojů byly vybrány čtyři nejvýznamnější modely – pyramidový model Moskalenkové a McCauleyho, model Quintana Wiktorovicze, model Randyho Boruma a Moghaddamovo „schodiště k terorismu“. Tyto modely názorně ukazují, že radikalizace představuje dynamický proces, ve kterém hrají klíčovou roli extremistické ideologie, jejichž šíření se v posledních letech stává díky online prostředí jednodušším než kdy jindy.

1.2.1 Pyramidální model

Pyramidový model Moskalenkové a McCauleyho – Obrázek 1, vychází z předpokladů, že k radikalizaci jsou nejvíce náchylné specifické skupiny či jedinci, kteří sdílejí určité subjektivní pocity: vnímanou výlučnost (nadřazenost), prožitek nespravedlnosti či zrady, absenci vnější podpory (nedůvěru) a pocit existenčního ohrožení (zranitelnost). Teroristé tvoří vrchol pyramidy jako úzká skupina jednotlivců, kteří prošli kompletním procesem radikalizace. Naopak základnu pyramidy tvoří široké spektrum osob sympatizujících s cíli radikalizovaných aktérů, což může například zahrnovat i osoby, kteří by se násilí nedopustili, ale veřejně podporují projevy nenávisti a násilí vůči určité skupině osob. Směrem k vrcholu pyramidy se počet jedinců snižuje, avšak míra radikalizace výrazně narůstá. Model rovněž identifikuje dvanáct mechanismů radikalizace na individuální, skupinové a společenské úrovni, přičemž za klíčový zlom tento model označuje moment, kdy dojde k identifikaci s určitou skupinou. (McCauley & Moskalenko, 2008)

Obrázek 1: Pyramidální model podle McCauley & Moskalenko

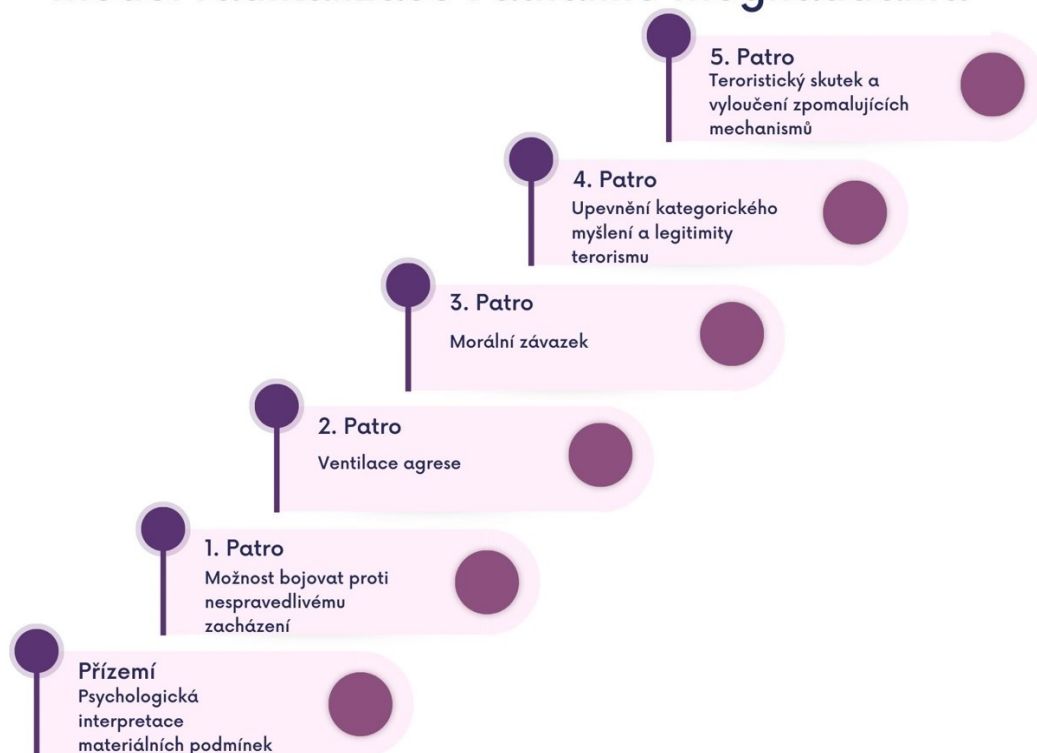
(zdroj vlastní)

1.2.2 Schodiště k terorismu

Jedním z nejrozšířenějších konceptualizačních rámců radikalizace je model „schodiště k terorismu“ amerického psychologa Fathaliho Moghaddama – Obrázek 2. Tento model znázorňuje proces radikalizace jako postup po pomyslném schodišti, kde každý výškový stupeň představuje vyšší míru přijetí extremistických postojů a zároveň snižuje

pravděpodobnost návrhu k původním, nenásilným hodnotám. Přízemí obývá široká veřejnost, které navzdory pocitu nespravedlnosti nachází zdravé, nenásilné způsoby jejího zvládnutí. Na první patře se nacházejí jedinci usilující o nápravu těchto křivd prostřednictvím legitimních prostředků. Ve druhém patře, pokud tito jedinci nenacházejí uspokojivé řešení, dochází k akumulaci frustrace a zvyšuje se náchylnost k nelegitimním formám odporu. Následující úroveň je charakteristická přijetím radikalizující ideologie, uzavíráním se vůči okolnímu světu a podporou myšlenkového schématu „my proti nim“, což nadále oslabuje schopnost kritického myšlení. Ve finální fázi je násilí vnímáno jako ospravedlnitelný prostředek k dosažení cíle, a to jak na individuální, tak kolektivní úrovni. (Moghaddam, 2005)

Model radikalizace Fathaliho Moghaddama

Obrázek 2: Model radikalizace Fathaliho Moghaddama

(zdroj vlastní)

Pyramidový model i model schodiště shodně zdůrazňují, že radikalizace představuje postupně gradující proces, během kterého se prohlubuje identifikace se skupinou a zároveň právě dochází k radikalizaci osobního názorového postoje. V rámci pyramidového schématu autoři rozlišují čtyři úrovně radikalizovaných osob: sympatizanty, podpůrce, aktivisty a radikály – tyto kategorie odrážejí různé stupně intenzity a angažovanosti v rámci procesu.

Autoři zároveň poukazují na to, že politická radikalizace jednotlivců i kolektivů často není prvotním impulzem, ale spíše odpovědí na předcházející události, přičemž původcem těchto akcí bývá v některých případech stát. (Vegrichtová, 2019)

1.2.3 Čtyřstupňový model

Čtyřstupňový model radikalizace podle Randyho Boruma na Obrázku 3, zachycuje proces radikalizace směřující k terorismu od chvíle, kdy se u jedince začínají formovat extremistické myšlenky. Prvním krokem je uvědomění si určité formy nespravedlnosti. Následuje komparace této nerovnosti s jinými skupinami ve společnosti, která posiluje přesvědčení o vlastní (nebo skupinové) újmě. Ve třetí fázi jedince identifikuje viníka daného stavu, přičemž ve čtvrté fázi je tento viník označen za ztělesnění zla, jehož odstranění jakýmkoliv způsobem, i za pomoci násilí, je považováno za oprávněné. Mezi těmito fázemi dochází k dehumanizaci nepřítele, což usnadňuje a ospravedlňuje přijetí násilí jako legitimního prostředku k dosažení cílů. (Borum, 2003)

Model radikalizace v pojetí Randyho Boruma

Obrázek 3: Model radikalizace v pojetí Randyho Boruma

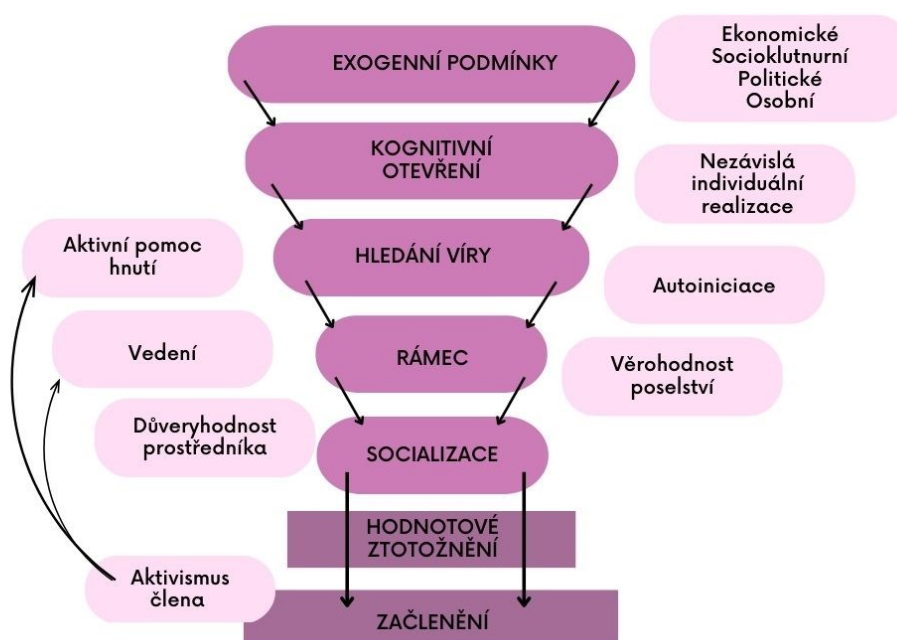
(zdroj vlastní)

1.2.4 Wiktoroviczův model

Model radikalizace podle Quintana Wiktorowicze klade důraz na význam sociálního prostředí a vliv blízkých osob v procesu přijetí extremistické ideologie. Na Obrázku 4 můžeme vidět, že opisuje čtyři klíčové mechanismy, které zvyšují pravděpodobnost zapojení jedince do radikální skupiny. Graficky je model znázorněn jako zužující se trychtýř, na jehož širším konci se nacházejí vnější faktory – ekonomické, sociokulturní, politické či osobnosti,

které mohou vyvolávat pocit marginalizace či diskriminace a vést k radikalizaci. První krokem je označeno tzv. kognitivní otevření, tedy ochota jedince zpochybnit dosavadní normy a přijmout alternativní pohledy na svět. Tato fáze může být spontánní, ale také cíleně vyvolaná extremistickou propagandou. Kognitivní otevření nemusí být nutně motivováno osobní křivdou – může jít také o existenciální hledání smyslu, například skrze náboženství. Pokud jedinec v této fázi narazí na ideologii, s níž se identifikuje, následuje fáze socializace, kdy dochází k plnému přijetí hodnot skupiny a začlenění do její struktury. (Strnad a Danics, 2018; Vegrachtová, 2019)

Model radikalizace Quintana Wiktorowicze

Obrázek 4: Model radikalizace v pojetí Quintana Wiktorowicze

(zdroj vlastní)

Navzdory rozdílným teoretickým východiskům a způsobům znázornění sdílejí jednotlivé modely radikalizace několik zásadních společenských prvků. Především vycházejí z předpokladu, že radikalizace je dynamický postupný proces, který probíhá ve fázích a jehož intenzita se v čas zvyšuje. Ve všech modelech se odráží narůstající míra identifikace s určitou skupinou či ideologií a současně dochází ke ztrátě vazby na původní hodnotové rámce.

Dále je opakovaně vypichován význam subjektivně vnímané nespravedlnosti, frustrace a pocitu vyloučení – ať už sociálního, politického či existenciálního. Tyto pocity slouží jako vstupní brána do procesu radikalizace a vytvářejí úrodné prostředí pro přijetí extremistického pohledu na realitu. Modely rovněž poukazují na klíčovou roli sociálního kontextu, ať už ve formě blízkých vztahů (Wiktoroicz), skupinové identifikace (Moskalenko & McCauley), nebo ideologické socializace (Moghaddam).

Charakteristickým momentem, který se objevuje napříč modely je tzv. kognitivní přelom – ochota jednotlivce přijmout alternativní vysvětlení světa a opustit dosavadní rámec vnímání. Tento zlom často předchází fázi hlubšího začlenění do skupiny, kde dochází k upevnění myšlení typu „my versus oni“ a zároveň k ospravedlňování násilí jako legitimního nástroje k dosažení cílů.

Společným jmenovatelem modelů je také skutečnost, že teroristické násilí představuje až finální fázi procesu, nikoliv jeho počáteční bod. Z toho vyplývá důležitost včasné identifikace jednotlivých vývojových stádií, protože právě porozumění procesu radikalizace může být klíčovým prvkem pro vytvoření preventivních opatření v oblasti extremismu.

1.3 Radikalizace ve společnosti

Jak již bylo v předchozí kapitole naznačeno, radikalizace představuje komplexní sociální jev, který nelze zredukovat na pouhou otázku jednotlivého přesvědčení nebo ideologické orientace. Jde o proces, během něhož jednotlivci nebo skupiny postupně přijímají radikální názory, které mohou v určitých krajních případech vést k ospravedlňování či přímému vykonání násilných činů ve jménu určité ideologie, náboženství či politického přesvědčení. Tento proces není lineární, probíhá v různých formách a intenzitách, a je významně ovlivněn jak osobní zkušeností, tak širším společenským kontextem. K implementaci účinné prevence je nezbytné porozumět mechanismům, která radikalizaci umožňují a podporují.

Sociální a ekonomické faktory

Jedním z nejčastěji zmiňovaných faktorů, které přispívají k radikalizaci, je sociální a ekonomická marginalizace. Osoby, které se nacházejí na okraji společnosti, čelí dlouhodobé nezaměstnanosti, chudobě, nedostatečnému vzdělání nebo sociálnímu vyloučení, se často cítí přehlížené a bezmocné. Tento pocit může vést k hledání alternativních vysvětlení a viníku, kteří mají zodpovědnost za situaci, které se tyto osoby nacházejí. Tato skutečnost může vést k vytvoření podhoubí pro jednodušší přijetí

radikalizujících narativů, které mohou tato řešení nabízet. Frustrace a vnímání nespravedlnosti se stávají úrodnou půdou pro vznik extremistických postojů, obzvláště pokud je společnost vnímána jako neschopná či neochotná tyto problémy řešit. (Tejchmanová a Danics, 2017)

Politické a institucionální faktory

Další významnou roli hrají politické okolnosti a chování státu. Represivní přístup ze strany bezpečnostních složek, nedostatečný přístup k podílení se na rozhodování, nebo systematická diskriminace určitých skupin mohou vést k radikalizaci jako reakci na selhání demokratických institucí. Častým motivem radikalizace bývá přesvědčení, že běžné politické prostředky nejsou dostatečně účinné k dosažení změny. Také války, korupce, politické konflikty nebo autoritářské režimy mohou akcelarovat proces radikalizace – a to jak v domácím prostředí, tak v transnacionálním kontextu. (Tejchmanová a Danics, 2017)

Faktory kultury a identity

Radikalizaci významně ovlivňuje také otázka identity a sounáležitosti. Mladí lidé, kteří se cítí vykořisťováni nebo kulturně odcizení, mohou hledat smysl a uznání v rámci radikalizovaných skupin, které jim poskytují pevné ideologické rámce a pocit přijetí. Proces identifikace s radikální skupinou často nahrazuje absentující pozitivní vzory, komunitní oporu nebo jasně definované místo ve společnosti. Zvláštní roli zde hraje polarizace společnosti a nárůst nenávistného diskurzu v médiích a na sociálních sítích, které mohou radikalizující a extremistické narativy dále legitimizovat. (Vegrichtová, 2019)

Psychologické a interpersonální faktory

V neposlední řadě je třeba zohlednit individuální psychologické predispozice – například potřebu uznání, smyslu nebo touhu po porozumění světu. Radikalizace může být rovněž podpořena vlivem blízkých osob, skupinovým tlakem nebo zkušeností s osobní či kolektivní traumatizací. V některých případech jde o reakci na vyloučení nebo šikanu, jindy o pokus řešit hlubší existenciální krizi. (Vegrichtová, 2019)

Radikalizace není jevem izolovaným, ale zakořeněným v širších společenských, kulturních a politických strukturách. Její podoba je výsledkem souhry individuálních zkušeností, socioekonomických faktorů a vlivu okolí. Porozumění těmto faktorům je nezbytné pro vytvoření účinných preventivních strategií, které nebudou pouze represivního charakteru, ale nabídnou i alternativy, s nimiž se mohou ohrožené skupiny identifikovat.

Zároveň je třeba zdůraznit, že rostoucí míra radikalizace ve společnosti představuje vážné bezpečnostní riziko. Radikalizace oslabuje společenskou soudržnost, podporuje polarizaci a přispívá k erozi důvěry v demokratické instituce. V krajích případech může vést až k násilnému extremismu nebo terorismu, což může mít případný přímý dopad na bezpečnost státu i každodenní život obyvatel. Radikalizovaní jednotlivci nebo skupiny mohou narušit veřejný pořádek, ohrozit zranitelné komunity a destabilizovat politické prostředí. Právě proto by radikalizace měla být vnímána nejen jako sociální nebo ideologický problém, ale jako reální hrozba, která vyžaduje komplexní, multidisciplinární přístup zahrnující prevenci, vzdělávání i bezpečnostní politiku.

2 POLITICKÝ EXTREMISMUS

Abychom se mohli věnovat tématu politického extremismu, je nutné ujasnit si, jak je v českém ústavním pořádku samotný extremismus definován. Termín extremismus je v současnosti často skloňován, a to i přes absenci jednotného výkladu tohoto pojmu. Odborníci se v názorech jednoznačného vymezení rozcházejí. Obvykle za extrémní chování považujeme takové chování, které se výrazně odlišuje od toho, co je vnímáno jako „normální“. V oblasti politiky by se dalo použít pojmu „středoprouté“ nebo „většinové“. Stanovení těchto hranic je však subjektivní a závisí na individuálním pohledu. Ve společnosti existuje široké spektrum názorů a postojů, přičemž některé z nich jsou většinou vnímány jako natolik odlišné, že jsou označovány za radikální, nebo extremistické.

„Pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačující se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku.

Mezi tyto principy patří:

- *úcta k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy),*
- *svrchovaný, jednotný, demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy),*
- *nezaměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy),*
- *svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy),*
- *volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítající násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy),*
- *ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy),*
- *svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezczizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního a sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod)“ (Hrianko, 2021)*

Extremismus můžeme také vnímat jako stav, kdy je určitá potřeba individua tak silná, že převládá nad ostatními potřebami a vedoucími zájmy. V umírněném stavu se základní

potřeby navzájem omezují, a tak jedinec volí chování, které naplňuje některou potřebu, a zároveň neohrožuje ostatní. Tato volba chování však může být omezena obavami o pohodlí, bezpečnost a sociální vztahy. Extremistické chování je charakterizováno vědomým nebo nevědomým potlačováním alternativních potřeb. Motivační rovnováha a umírněnost jsou běžné, zatímco extremistické chování je stále vnímáno jako vzácné a deviantní. *„Extremistické postoje jsou schopny přejít v aktivity, které působí destruktivně na stávající politicko-ekonomický systém, tj. snaží se nahradit demokratický systém systémem nedemokratickým (totalitním nebo autoritářským režimem, diktaturou, anarchií). Náboženský a politický extremismus se ve své násilné formě může stát předpolím terorismu.“* (Hrianko, 2021)

2.1 Historie, vývoj a dělení politického extremismu

Politický extremismus provází dějiny lidstva už od chvíle, kdy se začaly formovat první státní a společenské struktury. V různých podobách se objevoval jako reakce na sociální, ekonomické a politické krize. Spojovacím prvkem politicky radikálních skupin je odmítání stávajícího systému a usilování o jeho změnu. Jeden z pólů se tak snaží o revoluční změnu směřující k rovnostářské společnosti bez hierarchie, druhý pak naopak hájí myšlenky silné autority, národní identity a tradičního řádu.

V moderní historii se politický extremismus stal klíčovým faktorem při vývoji zásadních historických událostí – od Francouzské revoluce, přes vzestup totalitních režimů ve 20. století, až do současné formy extremismu, která se ve velké míře přesunula do digitálního prostředí. Jak levicové, tak pravicové extremistické ideologie měly také zásadní vliv na podobu států, válek i mezinárodních konfliktů a často vedly k násilným střetům, poskytnuly podhoubí pro vznik teroristických činů či byly výraznou podpůrnou silou při vzniku autoritářských režimů. (Götzsche-Astrup et al., 2020)

Historický vývoj tradičních směrů politického extremismu zásadně definuje jejich primárně užívané dělení na pravicový a levicový. Oba směry se vyvinuly jako reakce na historické události, ideologie a společenské krize. Mohou být označovány jako krajní levice a krajní pravice, levicový a pravicový extremismus či ultralevice a ultrapravice. (Götzsche-Astrup et al., 2020)

2.1.1 Levicový extremismus

Levicový extremismus má kořeny v myšlence rovnosti, sociální spravedlnosti a revolučního boje proti útlaku. Zároveň klade důraz na internacionalismus. Vznikl jako reakce na feudální a kapitalistický systém, který byl vnímán jako nástroj vykořisťování nižších vrstev společnosti, které prožívaly pocity utlačování a nespravedlnosti.

Počátky vzniku radikální levice můžeme datovat do období Francouzské revoluce (1789–1799), kdy se objevily první výrazně levicové tendence, kdy radikální jakobíni pod vedením Maximiliena Robespiera usilovali o radikální rovnost společnosti a odstranění monarchie i aristokracie. V tomto období se také poprvé setkáváme s ideou, která podporuje revoluci i za cenu masového násilí. (Tejchmanová a Danics, 2017)

V polovině 19. století přichází Karl Marx a Friedrich Engels s Komunistickým manifestem (1848), kde podtrhují nutnost proletářské revoluce mířené proti buržoazii. Myšlenka marxismu a s ním spojená třídní boj se stávají základem pro mnoho levicově extremistických hnutí v následujících stoletích. První pokus o nastolení dělnického státu proběhl v roce 1871 v Pařížské komuně, tento pokus byl násilně potlačen a tedy neúspěšný. (Tejchmanová a Danics, 2017)

Velká říjnová revoluce (1917) v Rusku vedla k uchopení moci bolševiky pod vedením Vladimira Iljiče Lenina. Komunistická diktatura se rychle zvrhla v represivní režim, ve kterém byla ve velkém likvidována politická opozice. V návaznosti následně vznikají radikální levicové režimy i v dalších zemích – Čína, Kuba, Severní Korea, přičemž v některých fungují do dnes. (Berger, 2024)

Po druhé světové válce se levicový extremismus objevuje v podobě ozbrojených guerillových skupin, jako například Rudé brigády v Itálii, Frakce Rudé armády (RAF) v Německu, nebo Sendero Luminoso v Peru. Období Studené války (1947-1991) bylo érou významné bipolarizace světa, kdy byl levicový extremismus často spojován s bojem proti kapitalismu a USA. (Berger, 2024)

V současnosti se radikální levicová hnutí transformují a dochází k jejich zaměřování na ekologii, boj proti globalizaci nebo genderovou rovnost. Nejznámější formou současného levicového extremismu je Antifa, která se zaměřuje na boj s neonacisty a krajní pravicí. (Berger, 2024)

2.1.2 Pravicový extremismus

Pravicový extremismus má svoje historické kořeny v myšlenkách silné autority, nacionalismu, tradičních hodnot a hierarchického uspořádání společnosti. V různých historických obdobích vznikal jako reakce na revoluční, levicové myšlenky.

V období Francouzské revoluce, koncem 18. století odmítaly konzervativní a monarchistické kruhy revoluční změny, které považovaly za ohrožení fungujícího společenského řádu. První krajně pravicové myšlenky se objevily jako odpor proti rovnostářství a sekularismu, což vedlo k podpoře absolutních monarchií a církevní moc. (Mammone et al., 2013)

V 19. století došlo k propojení pravicového extremismu s myšlenkou nacionalismu a s představou, že národy musí být homogenní a silně řízené. V tomto období docházelo k rozvoji sociálního darwinismu (idea, že silnější rasy a národy přežívají na úkor slabších). Propojení pravicově extrémistických myšlenek, nacionalismu a sociálního darwinismu vedlo k rozvoji rasistických a antisemitistických myšlenek, které jsou s pravicovým extremismem do dnes spjaty. (Mammone et al., 2013)

20. století přináší dosud nejvýraznější formu pravicového extremismu, a to v podobě fašismu a nacismu. Setkávám se se vznikem pravicových totalitních režimů založených na kultu vládce, militarismu a rasové nadřazenosti. Nejvýraznějšími osobnostmi těchto režimů byli Benito Mussolini (Itálie) a Adolf Hitler (Německo), kteří jsou s myšlenkami fašismu a nacismu neoddělitelně spojeni. Druhá světová válka a Holocaust je mnoha historiky považován za extrémní důsledek pravicového extremismu. (Mammone et al., 2013)

Po konci druhé světové války a pádu fašistických režimů se krajní pravice přeskupila do rozmanitých neonacistických a ultranacionalistických organizací. Nejvýraznější skupinou tohoto období je americký Ku Klux Klan (KKK), který pokračuje v myšlence rasové segregace a násilí proti černochům. V 70. a 80. letech se pravicově extremistické skupiny spojují s různými paramilitárními skupinami a zaměřují se více na boj proti levici. (Antwi-Boasiako, 2020)

Moderní podoba pravicového extremismu zahrnuje neonacistická hnutí, populistickou krajní pravici a online radikalizaci v rámci alt-right hnutí. Teroristické útoky motivované krajně pravicovou ideologií – například útok provedené Andreasem Breivikem na norské Utoyi, nebo útok na mešitu v novozélandském Christchurch jsou důkazem, že tento extremistický směr zůstává i nadále nebezpečným. (Antwi-Boasiako, 2020)

Nejobvyklejšími formami pravicového extremismu jsou rasismus, antisemitismus a nacionalismus, se kterým se můžeme setkat v podobě fašismu, neofašismu, nebo neonacismu. (Chmelík, 2012)

„V České republice existuje v současné době poměrně pestré spektrum extrémně pravicových uskupení, které se navzájem vyznačují určitými rozdíly. Na jedné straně se vyskytují subjekty pravicového extremismu, které se navenek distancují od původních ideologií fašismu a nacismu a historické návaznosti na ně. Na druhé straně jsou zde skupiny neonacistů, pro něž je charakteristická militantnost, zvýšený aktivismus, potřeba radikálních řešení problémů a vyhraněné politické názory. Svým obdivem k nacistické ideologii se zpravidla netají nebo je zřejmé a očividné z jejich aktivit a vlastní sebeprezentace.“ (Vegrichtová, 2017)

2.2 Politický extremismus po roce 1989

Vývoj politického extremismu v České republice po roce 1989 je součástí výrazné společenské transformace, která v celé Evropě po pádu železné opony probíhala. Po obnově demokratického zřízení se republika ocitla v dynamickém procesu přetváření své identity, což vedlo ke vzniku různých politických hnutí, včetně těch s extremistickými tendencemi. V kontextu vývoje politického extremismu v České republice je nutné nevynechat fakt, že extremistické vlny České republiky v sobě odrážejí širší evropské trendy. V této kapitole se tedy zaměříme na klíčové události, faktory a aktéry, kteří formovali směřování politického extremismu a jeho dopady na českou společnost.

Jedním z nejvýznamnějších polistopadových kroků v procesu transformace naší země byla privatizace a liberalizace ekonomiky, která byla realizována prostřednictvím tzv. rychlé privatizace. Tato změna si vyžadovala důsledné ekonomické reformy. Byly zřízeny instituce, které měly za úkol podporovat ekonomický rozvoj a zajišťovat právní rámec pro tržní hospodářství, což vedlo k vytvoření přívnětivých podmínek pro zahraniční investory. Důsledkem těchto ekonomických reforem bylo jednak zvýšení životní úrovně části populace, ale také nárůst sociální nerovnosti a s tím spojená frustrace, zejména v oblastech, které čelily změnám napřímo. (Němec, 2022)

Přechod k demokratickému zřízení a otevření se tržní ekonomice vedly k rozvoji různých sociálních a politických skupin, které se podílely na formování nového veřejného diskurzu. Jedním z klíčových aspektů byl vzestup nacionalistických tendencí, které nacházely své vyjádření v činnosti různých extremistických organizacích. Tyto skupiny,

často inspirované historickými mýty a tradicemi, usilovaly o zviditelnění se na politické scéně a některé se pokusily využít obav občanů z ekonomické nejistoty a cizího vlivu k podpoře svých radiálních programů. Skupiny mnohdy využívaly etnické a kulturní rozdíly k mobilizaci svých příznivců a tlačily tak zejména na xenofobní agendu. Důležitým jak historickým, tak aktuálním kontextem byl postupný úbytek etnických menšin, včetně Romů a Židů, což vedlo k posílení radikálních postojů a konfliktům na místních úrovních. (Němec, 2022)

Národnostní a etnické aspekty hrály klíčovou roli v dynamice extremistických hnutí. Po roce 1989 došlo k nárůstu nacionalistických sentimentů, které se projevíly jak v populistických prohlášeních, tak i v činnosti organizací jako je Národní sjednocení nebo České branné síly. (Zoubková, 2024)

K vzestupu politického extremismu v České republice také přispěla proměna postojů a nálady ve společnosti po vstupu do Evropské unie v roce 2004. Nové struktury a přijetí evropské legislativy vedly k nárůstu občanského aktivismu, ale zároveň otevřely dveře pro kritiku elit a rozšíření populistických narativů. Politické strany a hnutí s extremistickým zaměřením ať už na jednu či druhou stranu spektra, začaly přitahovat pozornost voličů, kteří se cítili zklamaní tradičními ideologickými stranami. (Kramar, 2024)

Celkově lze konstatovat, že český politický extremismus, ať už levý nebo pravý, reflektuje jak domácí, tak globální výzvy a jeho historie ukazuje na neustálý konflikt mezi liberálními hodnotami a radikálnějšími přístupy k řešení sociálních i ekonomických problémů.

2.3 Extrémní pravice v České republice

Extrémní pravice v České republice, od pádu komunismu v roce 1989, představuje složitý fenomén, jehož podstata a dynamika se vyvíjela ve sledovaném období. Klíčovými subjekty tohoto pohybu jsou různé skupiny a strany, které se identifikují s nacionalistickými, xenofobními a antidemokratickými ideologiemi. Mezi nejvýznamnější patří Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), která od svého vzniku v 19. století obsahovala radikální frakce. Dále je třeba zmínit strany jako Národní strana a Svobodní, které v různých obdobích prosazovaly nacionalistické agendy, které se často zaměřovaly na odmítání migrace a propagaci českého patriotismu. Taktéž se ve společnosti objevily pravicové extremistické skupiny, jako jsou Dělnická strana sociální spravedlnosti, které ve svém diskurzu využívaly antisemitismu, xenofobie a rasismu.

Ideologické základy extrémní pravice v České republice jsou položeny na národním populismu a konzervativních hodnotách, které kladou důraz na zachování české kultury a identity. Tuto ideologii podporují obavy z globalizace, imigrace a ohrožení, či ztráty státní suverenity. Představitelé krajní pravice často vykreslují cizince jako hrozbu pro národní bezpečnost a kulturní integritu, což značí i časté spojení s antiislamismem a široce rozšířenými předsudky vůči menšinám. Tato ideologie není pouze omezenou politickou pozicí, ale zahrnuje i širší sociální hnutí a rozšiřuje se také mezi internetové subkultury, jež podporují a umocňují radikalizaci a propojují jednotlivé aktéry. Obavy z ekonomické situace, neochoty politiků řešit problémy spojené s migrací a přetrvávající sociální nerovnosti vytvářejí příznivé prostředí pro šíření extrémních názorů, a to včetně jejich růstu v online prostoru. (Konečný, 2023)

Za posledních několik let se projevilo zvýšení aktivit extremistických skupin, které se snaží mobilizovat veřejnost prostřednictvím protestů a demonstrací. Tato hnutí, někdy podpořena politickými stranami, využívají populistické rétoriky a nabízejí jednoduchá řešení komplexních problémů. V důsledku těchto událostí prošla politická kultura v České republice procesem polarizace, který má dopad na celou společnost a vede k intenzivnější diskuzi o národních hodnotách a identitě, přičemž se otázky extremismu dostávají do popředí veřejného i politického diskurzu. (Dvořáková, 2021)

Ideologické základy

Ideologické základy politického extremismu v České republice po roce 1989 odrážejí rozmanitost a často protichůdné prvky, které jsou z pohledu ideologické subkultury klíčové pro pochopení vývoje krajně pravicových hnutí a jejich vlivu na politickou kulturu. Hlavními ideologickými pilíři těchto hnutí jsou nacionalismus, populismus a antimigrantská rétorika, posílená historií českého nacionalismu a také se vyskytuje strach z globalizace a sociální nerovnosti. Tyto ideje nacházejí svoji oporu v narativu o ohrožení národní identity, tradičních hodnot a způsobu života, který se odvíjí zejména v kontextu evropské integrace a migrace. (Zoubková, 2024)

Nacionalismus, často propojovaný s tradičně etnickou homogenitou, se v České republice projevoval v různých formách. Počínaje přímočaře nacionalistickými postoji a konče sofistikovanějšími argumenty o „národních zájmech“. Tato ideologie byla některými politickými subjekty, například Republikánskou stranou Československa, přetvářena do populistických apelů s cílem mobilizovat široké masy. V reakci na přistěhovalecké krize a vzrůstající multikulturalismus se extremistické skupiny vymezily

vůči slábnutí národní suverenity a obraně tradičních hodnot, čímž posílily své pozice na politické scéně. (Konečný, 2023; Medvíď 2024)

Populismus se stal silným nástrojem diskurzu krajní pravice, a to zejména díky zaměření na přímou komunikaci s „obyčejnými lidmi“, snaze pochopení reálných problémů lidstva a vymezování se proti elitám. Tato forma populismu navíc integruje prvky autoritářství, které vyžaduje rychlá a radikální řešení, jejichž výsledky budou hned jasné, namísto komplexních analýz a dialogů vedoucím ke změnám. Tento přístup taktéž prohlubuje polarizaci společnosti. Přijetí těchto ideologických základů v posledních třiceti letech svědčí o procesu, během něhož se extremistické ideologie, podpořené současnou společenskou frustrací, dokázaly uchytit jako významný prvek české politické scény, čímž ovlivnily nejen politický diskurz, ale také veřejné mínění a celkovou sociální dynamiku. (Dvořáková, 2021)

Hlavní skupiny

V České republice došlo po roce 1989 ke vzniku a rozmachu několika významných extremistických skupin, které se většinou pohybovaly na pomezí politické pravice a radikálního nacionalismu. Mezi hlavní skupiny bychom tedy mohli začadit Českou pospolitost, Národní odpor a Dělnickou stranu. Tyto organizace sdílejí společné prvky v ideologii, která zahrnuje xenofobii, populismus a odmítání multikulturalismu.

Dělnická strana, která byla aktivní od roku 2003 až do svého zákazu v roce 2010, patřila mezi nejviditelnější formace extrémní pravice v zemi, operující na politické úrovni. Na základě ideologie pravicového populismu a nacionalismu se Dělnická strana zaměřovala na pracovní třídu, ve které byla výrazně cítit ekonomická frustrace občanů, díky tomu strana získávala podporu zejména v oblastech s vysokou nezaměstnaností. Kromě toho byla její činnost doprovázena obviňováním levicových politických stran a propojování těchto obvinění s extremistickými narativy o imigraci a ztrátě národní identity. (Vik, 2021)

Tyto skupiny i přes své různé ideologické zaměření a taktiky reflektují dynamiku české společnosti, v níž se prolínají historické traumatizace a soudobé socioekonomické problémy, přičemž se výroky a akce těchto organizací snaží mobilizovat nespokojenost částí populace. Rozmanitost a proměnlivost jejich aktivit svědčí o pokračujícím vývoji politického extremismu v České republice a o potřebě analyzovat tuto problematiku a skupiny, jíž se zejména týká v kontextu širších sociálních a politických trendů. (Němec, 2022)

2.4 Extrémní levice v České republice

Od pádu komunismu v roce 1989 prochází extrémní levice v České republice složitým vývojem, který odráží jak proměny politické scény, tak společenské nálady. Následující léta po Sametové revoluci byla poznamenána snahou o redefinici levicových ideálů. Mnohé z původních socialistických a komunistických stran se pokusily o modernizaci a přizpůsobení se novým podmínkám demokratického politického systému. Nastal tak paradox, kdy se některé tradiční levicové strany, jak byla například Česká strana sociálně demokratická, uchýlily k pragmatickému přístupu a často se odklonily tradičně radikálního směřování, což vedlo k oslabení jejich pozic v očích voličů. (Zoubková, 2024)

Na druhé straně spektra se objevily nové subkultury a hnutí, která jsou inspirována radikálními ideologiemi a anarchismem. Tyto skupiny, často zastoupeny mladší generací, se distancují od mýtů socialistického realismu a počítají s nehierarchickými formami organizace. Postupně začínají vystupovat na veřejnosti a nabízejí alternativní pohled na velmi specifické sociální otázky, jako jsou například migrace, ekologická krize a práva menšin. V jejich praxi se objevují prvky svépomocné práce, přímé akce a organizování protestů, což potvrzuje jejich odlišnost od tradičních levicových stran. Takové hnutí, mnohdy sdružené pod hlavičkou anarchistických nebo autonomních skupin, nachází své místo v českém politickém prostoru a vyzývá etablované strany, aby se zamyslely nad změnou ve svých programech. (Němec, 2022)

Navzdory těmto radikálnějším vlnám zůstávají synonyma s historickým kontextem extrémní levice a bouřlivé nátlaky na rostoucí sociální nerovnost a xenofobii, něčím, co levici kontinuálně doprovází. Vztah mezi extrémní levicí a anarchismem zůstává v České republice do značné míry fluidní – zatímco mnoho anarchistů odmítá jakoukoliv politickou spojitost, jiní se do politických procesů zapojují za předpokladu, že nedojde k nahrazení klíčových hodnot. Celkově lze tedy vývoj extrémní levice po roce 1989 ilustrovat dynamickou interakcí mezi historickým dědictvím, současnými ideologickými trendy a proměnlivými sociálními podmínkami. (Konečný, 2023)

Historie a současnost

Po roce 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu, se politický extremismus v České republice transformoval v souvislosti se zmírněním politického klimatu a otevřením společnosti. Předchozí období, kdy byla politika striktně řízena komunistickým dogmatem, vytvářelo jasně definované hranice pro politické aktivity. Po revoluci se však setkáváme se

vznikem nové dynamiky, která umožňuje růst různorodých extremistických skupin na obou stranách spektra. Na levé straně se začaly objevovat organizace, které se distancovaly od historického marxismu a chopily se radikálně levicové ideologie, často mířené proti neoliberalismu a sociální nerovnosti.

V posledních dvaceti letech došlo k výraznému rozvoji levicového extremismu, včetně vzniku různých autonomních hnutí, která vykazují znaky přímé akce a boje proti nevyšší politické vrstvě. Tyto skupiny se často soustředily naproti kapitalistické aktivitě, ekologicky zaměřené akce a na ochranu lidských práv. Nicméně, ve srovnání s pravicovým extremismem, jehož viditelnost a aktivita v České republice stoupala, zůstala levicová extrémní scéna spíše okrajovou záležitostí, která měla pouze omezený politický a společenský dopad. (Konečný, 2023)

Současnost českého politického extremismu je charakterizována nejen dynamikou mezi levicovými a pravicovými skupinami, ale i vzrůstajícím vlivem extremistických ideologií na základě populistických narativů. Levicová hnutí čelí vzrůstající konkurenci ze strany pravicových extremistů a nadále se snaží reagovat na sociální problémy jako jsou chudoba, bezdomovectví a environmentální krize. Na druhé straně dochází v rámci pravicové smýšlejících skupin k vymezování idejí v kontextu posílení národní identity. Tyto rozdílné pohledy opětovně prohlubují polarizaci a vedou k nárůstu konfliktů mezi těmito dvěma proudy. (Zoubková, 2024)

Vztah extrémní levice a anarchismu

Vztah mezi extrémní levicí a anarchismem v České republice po roce 1989 je složitý a mnohový. Anarchismus, jakožto ideologický proud, se od svého vzniku vyznačuje odmítáním autoritativních struktur a úsilím o vytvoření bezstátní společnosti, což v některých aspektech může korespondovat s cíli extrémní levice, avšak obě subkultury se liší v přístupech a v některých případech dokonce ve filozofických základech. Extrémní levice v České republice, zejména v postkomunistické éře, se často soustředila na formování politických subjektů, které směřovaly k účasti v systému. Zejména se jednalo o stranické subjekty spojené s komunistickou ideologií. Naproti tomu anarchisté se většinou vyhýbali formálním politickým stranám, preferují decentralizaci a odmítají účast v politických procesech. (Vegrichtová, 2017)

Historicky, v období po sametové revoluci byla anarchistická strana v České republice oživena, avšak její vstup do veřejného povědomí byl postupný. Kontroverze kolující kolem

anarchistických skupin a jejich postojů k násilným metodám, v kontrastu s pacifistickými tendencemi extrémní levice, vedly k napětí a nedorozumění mezi těmito dvěma směry. Zatímco někteří představitelé extrémní levice vnímali anarchisty jako potenciální spojence v boji proti neoliberalismu a kapitalismu, jiní je považovali za rušivý, radikální prvek, který ohrožuje širší politickou alianci. (Chmelík, 2012)

Současnost ukazuje, že anarchismus v České republice stále každodenně interaguje s extrémní levicí, zejména ve sféře organizovaných protestů a akcí proti různým formám útlatku. Anarchisté často vystupují v obraně lidských práv, sociální spravedlnosti a enviromentální udržitelnosti, ačkoli se i nadále vyskytují rozdílné pohledy v otázkách strategie a metodologie. Tento vztah je dynamický, reflektující měnící se politické a sociální klima a slouží jako důkaz, že extrémní levice a anarchismus, přestože si nejsou vždy blízké, mohou nalézt společný cíl v boji proti tomu, co považují za nespravedlivé a proti útlatku.

2.5 Politická reakce na extremismus

Politická reakce na extremistickou situaci v České republice po roce 1989 zaujala klíčové místo v boji proti radikalizaci a extremismu. V této souvislosti je nezbytné se zaměřit na legislativní a regulativní opatření, která jsou přijímána s cílem vytvoření systému efektivní reakce na vzrůstající hrozby. Zejména po roce 2000 se český právní rámec začal systematicky přizpůsobovat mezinárodním a evropským normám, což vedlo k přijetí několika zásadních právních předpisů. Mezi ně patří například zákon o trestním řízení, který rozšířil možnosti stíhání extremistických činů, a to včetně šíření nenávisti a podněcování k násilí. Další důležitou legislativní iniciativou je zákon o ochraně veřejného pořádku, který umožňuje policii a dalším bezpečnostním složkám účinněji zasahovat proti extremistickým aktivitám pomocí monitoringu a prevence.

Politická odezva se neomezila pouze na legislativní úpravy, ale zahrnuje také aktivní spolupráci vládními institucemi, nevládními organizacemi a komunitními skupinami. Bezpečnostní složky, zejména Policie České republiky a Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, vytvořily specializované týmy zaměřující se na extremistické jevy. Tyto týmy hrají klíčovou roli při identifikaci a analýze hrozeb plynoucích z aktivit extremistických skupin a zároveň přispívají k prevenci radikalizace. Policie také spolupracuje se školskými institucemi na vzdělávacích programech, které se zaměřují na zvýšení povědomí veřejnosti o extremismu a na posílení společenské soudržnosti a probouzejí v mladých lidech princip solidarity. (Bokšová, 2023)

Výše zmíněné složky a útvary investují značené úsilí do sledování aktivit různých ideologických uskupení jako jsou neonacisté, anarchisté nebo islamisté a aktivně spolupracují s mezinárodními organizacemi a partnerskými zpravodajskými službami, aby byli v případě potřeby schopní aktivně reagovat na hrozby spojené s činností těchto skupin. Jedním z výstupů této spolupráce je následující seznam hrozeb.

2.6 Současný politický extremismus v České republice

Současný stav politického extremismu se na území České republiky vyznačuje útlumem tradičních extremistických stran, který je na straně druhé provázen nárůstem popularity a vlivu tzv. antisystémových hnutí. Podle výroční zprávy Ministerstva vnitra za rok 2023 tradiční extremistické subjekty, jako jsou krajně pravicové a levicové strany, ztrácejí na významu.

Útlum tradičních extremistických stran jako DSSS a Národní demokracie je přímým dopadem poklesu jejich aktivit ve veřejném prostoru. V dnešní době můžeme také vnímat posun v tradičních ideologických rozdílech mezi pravicových a levicovým extremismem, což dává prostor vzniku novým formám radikalismu, které nejsou vyhraněné pouze proti konkrétním ideologickým postojům, ale proti systémově na více úrovních. Vzestup antisystémových hnutí, která se vyznačují odmítáním demokratických institucí, cíleným šířením dezinformací a konspiračních teorií je citelný napříč celou Evropou nejen u nás. Ve většině zemí však dochází současně k nárůstu popularity i u tradičních extremistických stran. (Konečný, 2023)

Přetrvávajícím problémem je radikalizace v online prostředí. Internetové prostředí zůstává hlavní platformou pro šíření nenávistných a extremistických projevů, a to včetně rasistických a xenofobních komentářů. Nejčastějším cílem jsou Ukrajinci, Židé, Rusové a Romové. Prostředí internetu dodává určitý pocit anonymity a tím dochází ke zvýšení míry agrese v těchto komentářích. (Kramar, 2024)

Ministerstvo vnitra reaguje na tyto změny aktualizací Akčního plánu boje proti extremismu a předsudečné nenávisti pro období 2023–2024, ve kterém se mimo jiné zaměřuje na prevenci, vzdělávání a posílení bezpečnostních složek, nejen personálním, ale i v oblasti změny pravomocí v případě řešení aktivit spojených s extremistickými projevy. (Ministerstvo vnitra, 2024)

Můžeme tedy říci, že extremistická scéna v České republice prochází transformací, během které dochází k ústupu tradičních extremistických subjektů a nová antisystémová hnutí získávají na významu, a to zejména díky využívání online platform pro šíření idejí napříč skupinami. Extremismus a jeho projevy však nadále zůstávají významným bezpečnostním problémem. Jedním z výstupů zdůrazňující závažnost této problematiky je seznam deseti hrozeb, které z extremismu vyplývají a které představují potenciální ohrožení obyvatelstva na různých úrovních.

Desatero hrozeb vyplívajíc z extremismu

V návaznosti na přetrvávající hrozby vyplývající z extremismu sestavilo Ministerstvo vnitra společně s Policií České republiky seznam deseti důvodů, proč je nutné institucionálně zasahovat proti extremismu a vymezili tak hrozby, kterými může extremismus ohrožovat společnost. Dle závěrů Ministerstva vnitra a PČR tedy: „*Extremisté*:

1. *Oslabují demokracii a mohou ji zničit.*
2. *Nerespektují koncept základních lidských práv.*
3. *V případě získání moc rozpoutají teror.*
4. *Narušují veřejný pořádek.*
5. *Stojí za násilnými činy z nenávisti, včetně vražd*
6. *Cíleně šíří strach mezi skupinami lidí, které nezapadají do jejich ideologie.*
7. *Urážejí oběti totalitních režimů a oběti extremistické trestné činnosti*
8. *Ideologická východiska podávají v populistickém a propagandistickém duchu*
9. *Zvládání extremistických akcí je nákladné. Vynaložení prostředky by bylo možné použít na skutečné a demokratické řešení problémů, které extremisté zneužívají ve své propagandě.*
10. *Kazí České republice renomé v zahraničí.*“ (Ministerstvo vnitra, 2010)

Každý z výše zmíněných bodů je v desateru podrobněji rozpracován. Konkretizuje a rozšiřuje důvody, proč je nutné vnímat extremismus ve všech jeho podobách jako bezpečnostní ohrožení. Cílené šíření strachu, násilné činy a narušování veřejného pořádku sice představují nejviditelnější problémy spojené s extremistickými skupinami, ale zdaleka nemusí představovat ty nejnebezpečnější.

Důležitým prvkem v boji proti extremismu je také legislativní rámec, ve kterém se policejní a bezpečnostní složky pohybují. Nové zákony a nařízení, která byla přijata rozšiřují možnosti použitých postupů a prostředků při zajišťování veřejného pořádku a při trestném stíhání osob podílejících se na extremistických činnostech. Právní rámec umožňuje účinnou a pružnou reakci na extremistické projevy, a to jak v off-line, či online prostoru. Nastavení právního rámce, jež zasahuje i do online prostoru odráží fakt, že moderní extremistická hnutí se vyvíjí a adaptují na současnou dobu. (Serbus, 2024)

3 MIGRACE

Lidskou migrací označujeme přesun osob z jedné oblasti do druhé. Tyto přesuny mohou být podnícené mnoha faktory, od změny přírodních podmínek, které mohou znemožnit obyvatelnost oblastí, až po válečné konflikty, které ohrožují životy civilního obyvatelstva. Ať je prvotní motivace pro migraci jakákoliv, ve svém důsledku představuje ohrožení společenské bezpečnosti, které může dorůst do rozměru celospolečenského problému a na které je navázáno značné množství dalších ohrožení.

Globální charakter migrace, spojený s přílivem a prolíváním různých kultur a společností klade vysoké nároky na integraci a kulturní porozumění. Je nezbytné si uvědomit, že migrace není pouze problémem jednotlivých států, ale celosvětovým jevem s dopady, které vyžadují pozornost, schopnost pružné reakce na změny a inovativní řešení. V rámci těchto složitých interakcí je důležité analyzovat, jak místní podmínky a mezinárodní spolupráce mohou formovat politiku v oblasti migrace a zaměřit se na možnosti a způsoby, jak zlepšit a posílit životní podmínky nejen migrantů, ale i hostitelských zemí a komunit. Dále je třeba neopomenout otázky etiky, humanitární pomoci a udržitelnosti. (Madera, 2023)

3.1 Historie a současná situace

Současná společnost má tendenci nevnímat historické souvislosti a označovat migraci jako novodobý jev, z historie však víme, že se jedná o jev, který provází lidstvo od úplného prvopočátku a zároveň se jedná o jev, bez kterého by lidstvo nebylo schopno dosáhnout současné podoby.

Již před 200 000 lety, kdy se na Africkém kontinentu vyvinul moderní člověk započal nevědomky první vlnu migrace. Lidé se od této doby ve větších, či menších skupinách přesouvali napříč celým světem, který tak postupně v období před 65 000 lety začali postupně osidlovat. Krok za krokem se tak přes Blízký Východ dostal moderní člověk do Evropy, Asie a následně i do Austrálie a Ameriky. (Člověk v tísní, 2022)

Migrace pokračovala i v období starověku, kdy docházelo k vývoji prvních civilizací a s nimi rostoucích měst, která lákala nové obyvatele. Už v této době je tedy možné zaznamenat migraci podmíněnou vidinou lepší budoucnosti, kterou by mohl přesun do větších měst zajistit. (Člověk v tísní, 2022)

Migrace však již od dávných dob neprobíhala pouze za účelem hledání lepších podmínek pro život, když ve 4. století probíhaly přesuny Hunských kmenů ze střední Asie

do východní Evropy byli zde usídlené germánské a slovanské kmeny nuceny k přesídlení ze svých původních domovů. Některé z těchto kmenů vpadly do oblastí, které v té době patřily k Římské říši. Toto obsazení započalo pád Římské říše, po kterém následovalo temné období raného středověku. Na událostech této doby můžeme jasně vidět, že migrace, která přináší prospěch jedné migrující skupině, může ve svém extrémním důsledku vést i k zániku celé civilizace. Proto je i v současné době potřeba vnímat migraci jako potenciální ohrožení společenské bezpečnosti, ke kterému nelze přistupovat lhostejně. (Člověk v tísní, 2022)

Další významný milník představují velké výzkumné zaoceánské výpravy, v jejichž průběhu mořeplavci jako Kryštof Kolumbus, Vasco de Gama, Fernão de Magalhães a další otevřeli světu nové migrační trasy. Tyto objevy zahájily migrační vlnu Evropanů do Střední Ameriky. Na tomto období lze ukázat další riziko spojená s přesídlováním osob – šíření infekčních onemocnění. K šíření může docházet cíleně, i nevědomky. Pro civilizace, které byli do příchodu migrantů izolované, můžou nová, migranty zavlečená onemocnění představovat smrtelné riziko. Toto období kolonizace Střední Ameriky mělo také, mimo jiné za důsledek utlačování původních, domorodých civilizací, vedoucí k jejich oslabení či pádu. Ruku v ruce s kolonizací jde v této době i rozmach otroctví a v období od 16. do 19. století tedy cílené přesouvání obyvatel z Afriky do Ameriky, právě za účelem otroctví. (Člověk v tísní, 2022)

Populační růst v Evropě a v Číně v průběhu 19. století přináší období, které označujeme jako skutečný věk migrace. Nedostatek úrodné půdy a potravin nutí k migraci větší množství obyvatel, migrace se v této době také stává ekonomicky dostupnější pro více lidí, a tak přichází další vlna migrace do Nového světa – Ameriky. Amerika se nachází v období probíhající průmyslové revoluce, a proto vlnu pracovní síly, která se přes oceán žene za vidinou lepší budoucnosti pro sebe a své potomky, vítá s otevřenou náručí. (Člověk v tísní, 2022)

Začátek 20. století se nese v duchu nekontrolované migrace, změnu přináší až průběh první světové války a také zavedení cestovních pasů, do těch poprvé v historii na přelomu 19. a 20. dostaly fotografie cestujících osoby. V tomto období byla omezována migrace „rasově nevhodných“ osob. V roce 1924 byla dokonce do USA zcela zakázána imigrace z Asie a byla omezena imigrace z východní Evropy. Dochází tak k vytváření hranic a překážek v migraci. (Člověk v tísní, 2022)

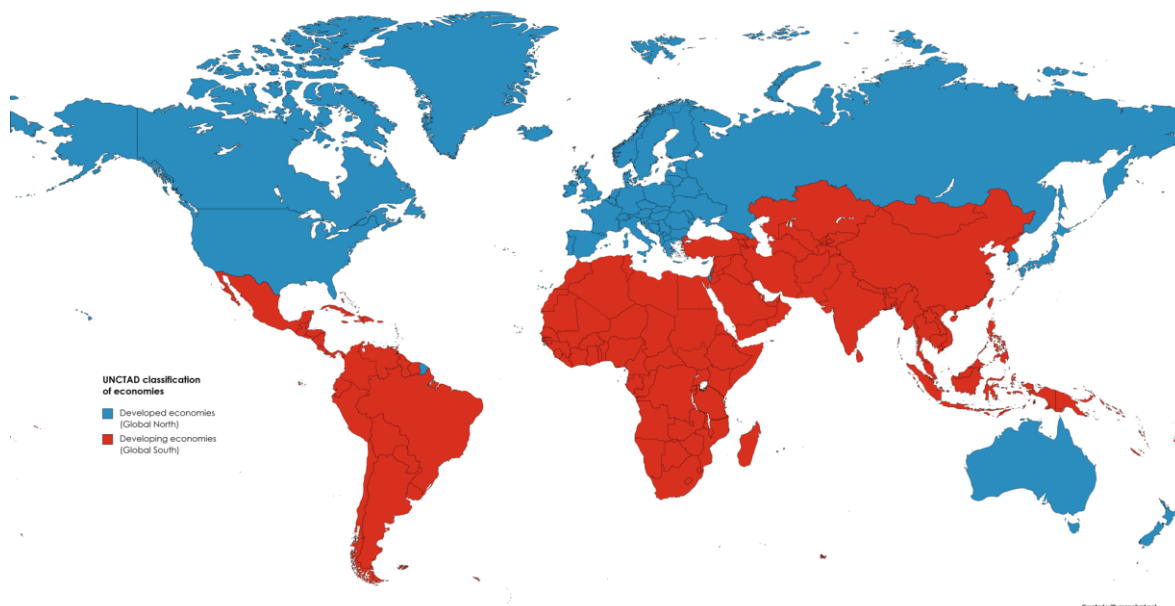
Po druhé světové válce se Evropa a Spojené státy potýkají s vysokým hospodářským nárůstem, který s sebou přináší zvýšenou poptávku po pracovní síle, již je nedostatek.

Vysoká potřeba a poptávka po zahraničních pracovních vede k prodlužování pobytových povolení a vzniku programů pracovní migrace v USA a programů pro gastarbeitery v Evropě. Zlom v podpoře pracovní migrace pak přináší hospodářská krize. Migrační politika se tak opět potýkala s potřebou nastavení nových principů omezení. Pracovní migrace byla zastavena. Počet imigrantů však neklesal, přesídlování bylo stále možné, pokud jeho cílem bylo sloučení migrací rozdělených rodin. V této době se Evropa stává více multikulturní. (Člověk v tísni, 2022)

Rozdělení Evropy na východní a západní blok v druhé polovině 20. století přineslo další omezení v přirozeném přesídlování jednotlivců, či rodin. Toto nepřirozené, totalitní rozdělení světa také výrazně zvýšilo a podpořilo nelegální migraci, spoustu lidí opouštělo východní blok zejména z důvodu strachu, jelikož nesouhlas s režimem, případně protirežimní aktivity byly v této době přísně trestány. Pád Železné opony pak navrátil do Evropy původní mobilitu mezi Východem a Západem. (Člověk v tísni, 2022)

Celosvětově převažuje migrace z jihu na sever, což je zapříčiněno zejména dělením světa na globální sever a globální jih. Toto dělení vzniklo na základě socioekonomických charakteristik zemí na jednotlivých polokoulích. Za globální sever jsou tedy běžně označovány země, které jsou více technicky, ekonomicky a sociálně rozvinuté a nacházejí se tedy spíše v Evropě a Severní Americe. Globální jih pak bývá obecně vnímán spíše jako oblast zemí rozvojových, nebo méně rozvinutých, velký počet z nich se nachází v Asii, Latinské Americe nebo v Africe. *„Pojem „globální Jih“ není zeměpisný, protože dvě největší země globálního Jihu – Čína a Indie – leží výhradně na severní polokouli. Jeho použití spíše označuje kombinaci politických, geopolitických a ekonomických společných rysů mezi národy globálního Jihu. Tyto národy spojuje, že většinou byly straně příjemce imperialismu a koloniální nadvlády, přičemž africké země jsou toho asi nejviditelnějším příkladem.“* (VSA, 2023)

Na Obrázku 5 je znázorněno ekonomické rozdělení zemí a světových území podle instituce OSN pro obchod a rozvoj z roku 2023. Globální Sever (rozvinuté země) je zaznačen modře a globální Jih (země rozvojové a nejméně rozvinuté) je vyznačen červeně.

Obrázek 5: Rozdělení světa podle UNCTAD

(zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Global_North_and_Global_South)

Velkou změnu a pokrok v celosvětové migraci přinesla globalizace a rozvoj globálního podnikání, který umožnil vznik pracovních pozic, které je možné vykonávat kompletně na dálku odkudkoliv ze světa. Díky rozšíření internetu také lidé mohou cestovat a neztrácet tak kontakt se svojí vlastí, což do určité míry může zamezit stesku po domově, a tedy potřebě návratu do vlasti. Osobně si myslím, že dočasné přesídlování za práci bylo také významně ovlivněno možností korespondenčních voleb, díky čemuž lze zasahovat do politického dění ve vlasti i z druhého konce světa. (Člověk v tísni, 2022)

Budoucí vývoj migrace lze předvídat jen do jisté míry. Migrace motivovaná především globálními klimatickými změnami bude nejspíše probíhat ve stejném tempu jako do dnes. S kartami by ovšem mohl zamíchat vývoj probíhajících válčených konfliktů, anebo případný vznik nových. Mezi klíčové trendy patří rovněž vliv klimatu na migraci. Zhoršující se enviromentální podmínky, jako sucho a stoupající hladiny moří, vedou k migraci jednotlivců i celých skupin. Například právě oběti přírodních katastrof se stávají jedněmi z nejčastěji migrujících skupin. (Madera, 2023)

Pokud jde o možné scénáře vývoje z pohledu odborníků, lze najít v predikcích dva scénáře. Optimistický scénář zohledňuje posun k větší integraci migrantů v hostitelských zemích, posílení mezinárodní spolupráce a zefektivnění migrační politiky. Na druhé straně

pesimistický vývoj varuje před vzestupem nacionalistických a xenofobních tendencí, které by mohli vést k restriktivním opatřením a zhoršení podmínek pro migranty. Je tedy nepochybné, že budoucnost migrace bude záviset na schopnosti států přizpůsobit se měnícím se podmínkám a výzvám souvisejícím s migrací. (Madera, 2023)

3.2 Významné migrační vlny

Pro potřeby této diplomové práce byly podrobněji zohledněny vývojové trendy v oblasti migrace od roku 2010 a jejich dopad na společnost a na vývoj politického prostředí v České republice a některých vybraných evropských zemích. Problematika migrace je obsáhlým, celospolečenským tématem, které v různých mírách ovlivňuje téměř každý stát. Zaměřila jsem tedy na momenty, které ovlivnili evropský vývoj, nikoliv na celosvětovou situaci. Cíleně byla vynechána migrační vlna, kterou zapříčinila invaze Ruska na Ukrajinu, a to z důvodu odlišného, obecně pozitivnějšího a solidárnějšího přístupu české společnosti k migrantům u Ukrajiny. V následující kapitole je popsána situace a změny, které byly zapříčiněny zejména konflikty na Blízkém východě a nestabilitou v některých afrických regionech.

3.2.1 Situace od roku 2010

V období od roku 2010 do současnosti se migrace stala jednou z nejvýznamnějších globálních výzev, ovlivňující jak politické, tak socioekonomické struktury mnoha států. Současné migrace jsou mnohostranné a komplexní jevy, které se neomezují pouze na únik před konflikty, režimem nebo ekonomickými potížemi, ale zahrnují také faktory jako jsou již zmíněné klimatické změny, změna demografie, či technologický pokrok. Tyto faktory formují dynamiku migrantských toků.

Na začátku druhé dekády 21. století jsme byli svědky nárůstu uprchlických krizí, které vznikly v návaznosti na konfliktní situace na Blízkém východě, především v Sýrii a Iráku, dalším jevem, který krizi vyvolal byla nestabilita v některých afrických regionech. Tyto situace vedly k masivním přesunům obyvatel, kteří hledali bezpečnější podmínky pro život. Evropská unie se v tomto období ocitla v centru těchto událostí, což odhalilo politickou a institucionální slabost reakce na migraci. Podle údajů OSN se počet mezinárodních migrantů v tomto období zvýšil o více než 25 %. V reakci na rostoucí počet migrantů čelí v tomto období mnohé země tlaku na úpravu svých imigračních, integračních a azylových politik, což vede k dalším diskuzím o sociální spravedlnosti, bezpečnosti a lidských právech.

(Břízová, 2024) Zvýšení počtu migrantů také významně přispěla globalizace, která umožnila rychlejší a levnější cestování, nejen za účelem migrace, ale celkově tak došlo k usnadnění mobility jednotlivců. Také zvýšená poptávka po pracovní síle v sektorech jako je zdravotnictví a technologie značně přispěla k tomuto nárůstu. (Jindrová, 2021)

Demografické změny v migrujících skupinách jsou také zásadním faktorem, který je třeba brát v úvahu. Jádrem těchto změn je proměnlivá struktura věku, pohlaví, ale také vzdělání migrantů, což zásadně ovlivňuje jejich integraci v hostitelských zemích. Patrná je tedy změna ve věkové struktuře migrantů, kdy se zvyšuje podíl mladých lidí a také žen. Zatímco tradičně tvořili převládající část migrantů muži v současné době jsme svědky rostoucího počtu migrujících žen, jejichž cílem je zejména touha po vzdělání, či pracovních příležitostech. Tato změna přináší nové výzvy i příležitosti, včetně potřebné změny sociální integrace a pracovních politik, u nichž je třeba dojít ke zohlednění specifických potřeb a možných přínosů žen v migračním procesu. (Šťastný, 2021)

Současně dochází také ke změně kultury a postojů v přistěhovaleckých společnostech. Kromě věkových a genderových změn je také potřeba zohlednit narůstající úroveň vzdělání migrujících osob. Podle zprávy OECD je čím dál tím častěji se vyskytujícím jevem, že migranti mají vyšší vzdělání než lokalizovaní obyvatelé. To může vést k paradoxním situacím, kdy odborníci, zdravotníci či technici mají problém s uznáním svých kvalifikací v nových zemích. Tento jev nevytváří pouze překážky pro migranty, ale také omezuje ekonomický potenciál hostitelských zemí. Proto je potřebné v rámci integračních politik zohledňovat i tyto jevy. (Stryka, 2023)

Současně došlo také ke změně migračních tras a odklonu od dosud využívaných tradičních. Nově vzniklé trasy vedoucí přes Středomoří a Balkánský poloostrov v sobě odrážejí adaptaci migrujících lidí na měnící se politické a ekonomické podmínky. Posílení dříve méně využívaných migračních tras bylo způsobeno zejména posílením hraničních kontrol a zprísňením opatření proti nelegální migraci. Zároveň se tak objevily nové migrační trasy, které začali využívat zejména ekonomicky slabší jednotlivci a rodiny. Tyto nové trasy s sebou přináší mnohé výzvy nejen pro migrující osob, pro něž mohou být tyto nelegální trasy mnohdy velice fyzicky náročné, ale také pro hostitelské, či tranzitní země, které musí přeorientovat přístup k migraci jako celistvému problému. Uvedené změny je důležité pečlivě analyzovat a získané poznatky následně využít při tvorbě nových přístupů k otázkám migrace. (Madera, 2023; Stryka, 2023)

3.2.2 Změny v oblasti politiky a práva

V oblasti migrace došlo od roku 2010 k významným změnám v politických a právních aspektech, které ovlivnily jak národní, tak mezinárodní rámec. Mění se právní normy a rozličné reakce vlád jednotlivých států na vzniklou situaci odhalily komplexnost a často i protichůdnost zajetých postupů. Potřeba změny politického a právního rámce vzrostla se vznikem migrační krize v roce 2015, kdy v návaznosti na konflikty na Blízkém východě došlo k prudkému nárůstu osob, které se před konfliktem snažili uprchnout do bezpečného prostředí evropských zemí. Politické reakce na tuto krizi nebyly jednotné. Některé země zvolily přístup podporující solidaritu a sdílení vzniklé zátěže, jiné volily cestu uzavření hranic a zesílení kontrol s cílem zajistit národní bezpečnost. Tyto reakce vedoucí k ochraně zemí proti nelegální migraci ve svém důsledku vedly k humanitární krizi, jelikož mnoho migrantů zůstalo bez pomoci v nevyhovujících podmínkách a bez právní ochrany. Například případy, kdy byly zadrženy lodě plné uprchlíků u evropských břehů ilustrují napětí mezi humanitárními povinnostmi společnosti a bezpečnostními politikami států. (Buchtelová, 2021)

Změny v legislativě a politických přístupech k migraci tak odrážejí širší problémy a hodnoty, které společnosti a státy vyznávají. V národních debatách tak legislativní změny a procesy často narážely na otázky identity, multikulturalismu, obavy o bezpečnost a ekonomickou stabilitu. Objevily se také názory, které stavěly právní normy buď do pozice nástroje, který bude podporovat integraci a ochranu práv migrantů, nebo do pozice instrumentu diskriminace a nacionální exkluzivity. Společenské reakce, které tyto legislativní změny vyvolaly vedly k mobilizaci obou břehů – tedy jak aktivistů bojujících za lidská práva, tak i politických skupin, které volaly po restrikcích a po změně politického řešení migrační problematiky. (Soukupová, 2024)

Nové legislativní rámce se často vyznačují také zvýšenými kontrolními mechanismy a trestními postihy za nelegální migraci, či její podporu. Tento bod vzbuzuje debaty o etických aspektech migrační politiky a přístupu států k cizincům. Celkově lze říci, že změny v legislativě od roku 2010 ukazují na multifaktoriální přístup k migračním otázkám a jsou vyústěním společné debaty a cesty vedoucí k udržitelné migraci, soudržnosti společnosti a dodržování lidských práv.

Migrační vlna z Blízkého východu

V roce 2015 jsme byli svědky velké migrační vlny z Blízkého východu, která byla způsobená hlavně syrskou občanskou válkou, jež začala v roce 2011. Konflikt se postupně stal velice nebezpečným pro civilní obyvatelstvo, miliony lidí přišli o domovy, práci, bezpečí i základní životní podmínky. Migranti z této oblasti hojně využívali přechod přes řecko-tureckou hranici. Jako prvotní reakce na vzniklou situaci byl na hranicích tranzitních zemí postaven plot, který měl zabránit masivnímu přílivu nelegálních migrantů a tím chránit Evropu a její hodnoty. (Prickett, 2015)

V této době se situace zhoršovala i na Středomořské trase, tu využívali zejména uprchlíci z Libye, kde došlo ke zhoršení bezpečnostní a politické situace. V této oblasti čelila náporu nově přichozích migrantů zejména Itálie. Situaci se pokusila vyřešit námořní operací Mare nostrum, jejímž cílem bylo získat kontrolu nad situací a nad loděmi převážejícími migranty. Nárůst počtu žadatelů o azyl se však nadále zvyšoval a v roce 2015 překročil hranici jednoho milionu. (The 2015 in review: how Europe reacted to the refugee crisis, 2015)

S příchodem léta se začaly naplno projevovat potíže spojené s prudkým nárůstem počtu žadatelů o azyl, které odrážely nepřipravenost Evropské Unie na takovou situaci. Problémy se týkaly nejen administrativních a bezpečnostních aspektů, ale také například dopravy. Německo, Rakousko i Maďarsko v této době obnovily kontroly na hranicích a v některých místech začalo docházet prvním konfliktům mezi migranty, hlavně v provizorně vytvořených uprchlických táborech, kde narůstala frustrace z nevhodných podmínek. K výrazným krizím patřila situace na hranici mezi Francií a Velkou Británií, kde se migranti různými způsoby pokoušeli dostat do Spojeného království – docházelo k útokům na řidiče kamionů nebo blokování dopravy v Eurotunelu, který tyto dvě země propojuje. V reakci na tyto události vznikl v oblasti Calais uprchlický tábor, v němž se roce 2016 nacházelo až pět tisíc migrantů. Následně maďarská vláda oznámila výstavbu hraničního plotu kvůli ztíženému průchodu tzv. Balkánskou trasou, a Řecko uzavřelo svou hranici se Severní Makedonií. (European Parliament, 2017)

„ V říjnu roku 2015 eskalovala situace v Maďarsku i Německu a některé členské státy kritizovaly Evropskou unii za přístup k celé situaci. Maďarsko postavilo plot na hranicích se Srbskem, což situaci nevyřešilo, pouze svedlo migranty přes Chorvatsko zpět do Maďarska. Do celé krize také vstoupily kvóty, které schválil všechny státy kromě Česka, Slovenska, Maďarska a Rumunska. Celkem za rok 2015 bylo potvrzeno přes 1 820 000

pokusů o nelegální překročení hranic, což oproti roku 2014 (282 933) byl extrémní nárůst.“ (Tesařová, 2023)

Migrační krize nepominula ani v roce 2016. Situaci však institucionálně překryly nově vzniklé dohody, zejména ta mezi EU a Tureckem a byly navrženy nové kvóty týkající se přerozdělování migrantů mezi jednotlivé státy Evropské unie. Číslo evidujících 511 371 pokusů o překročení hranice znamenalo oproti předcházejícímu roku značný pokles. (Scipioni, 2018)

Migrační krize v roce 2015 byla zásadním motivátorem pro rozvíření debaty o nutnosti změny legislativních dokumentů a sjednocení procesů a postupů v oblasti migrace a azylové politiky na celoevropské úrovni. Mnoho legislativních změn, které byly přijaté v roce 2015 bylo vytvořeno narychlo kvůli potřebě okamžité a pružné reakce. Akceschopnost těchto pravidel, zákonů a postupů opět otestovala migrační vlna z Ukrajiny, jež spustila invaze Ruska do země.

3.2.3 Současná situace v oblasti migrace

V návaznosti na další vývoj situace okolo migrace a azylové politiky byl v roce 2024 Radou EU přijatý Pakt o migraci a azylu, který je považován za dosud nejkomplexnější, celoevropské řešení této problematiky a který je výsledkem poučení nalezených ve vyhodnocení proběhlých krizí, společného úsilí a debat.

Pakt o migraci a azylu

V květnu 2024 byl Radou EU přijatý Pakt o migraci a azylu, který je souborem nových pravidel pro řízení migrace a zavedení společného azylového systému na úrovni EU.

Tento společný systém je postaven tak, aby byl flexibilní v reakci na vznikající výzvy v oblasti migrace a azylové politiky, ale zároveň tak, aby dostatečně chránil hranice a bezpečnost Evropy a jejich obyvatel a stejně tak neohrožil lidi v nouzi.

Komplexnost tohoto paktu je postavena na 4 pilířích, bezpečné vnější hranice, rychlé a účinné postupy, účinný systém solidarity a odpovědnosti a začlenění problematiky migrace do mezinárodních partnerství, přičemž každý z pilířů lze dále dělit do menších segmentů.

Bezpečné vnější hranice

První z pilířů ve své podstatě mluví jasně. Spolupráce k naplnění toho bodu je však nutná nejen vně EU, ale vyžaduje kooperaci i dalších států a subjektů.

Důkladné prověřování osob

Pečlivé a jednotné prověřování plnění podmínek pro vstup do EU. U osob, které pravidla nesplnila bude nutná registrace a následné kontroly.

Azylová a migrační databáze Eurodac

Změna současné databáze žadatelů o azyl a nelegálních migrantů, která zajišťuje jasnou identifikaci každého, kdo do EU vstupuje.

Řízení na hranicích a navrácení

Potřeba povinného řízení na hranicích se vztahuje pouze a osoby, které představují potenciální bezpečnostní riziko, nebo které pravděpodobně nebudou potřebovat mezinárodní ochranu. Na tyto osoby se bude zároveň vztahovat účinný postup navrácení do domovských zemí, doprovázený systémem podpory reintegrace.

Krizová protokoly a opatření proti účelovému využívání migrantů

Jednotné protokoly týkající se krizových situací zajišťují operativní podporu a plán financování v případě vzniku mimořádných událostí.

Rychlé a účinné postupy

Sjednocení postupů, pravidel a nástrojů využívaných pro řešení migrační politiky je zásadním bodem vedoucím k urychlení přijímacích řízení.

Jasná azylová pravidla

Jasně určení země, která bude vyřizovat žádost o azyl podle nařízení o řízení azylu a migrace.

Zaručení práv žadatelů

Sjednocené normy pro celou EU v oblasti podmínek přijímání a životních podmínek pro žadatele o azyl, které zároveň posilují práva a záruky a zlepšují celý průběh integračního procesu žadatelů.

Normy EU pro přiznání postavení uprchlíka

Další jednotné normy, které navazují na předchozí bod a která unifikuji kritéria pro mezinárodní ochranu a zároveň vymezují práva a povinnosti osob, které tuto ochranu využívají.

Prevence zneužívání

Stanovení konsekvencí vyplývajících z nedodržování povinnosti spolupráce žadatele o azyl.

Účinný systém solidarity a odpovědnosti

Unifikace migrační politiky v rámci EU vyžaduje také vysokou míru solidarity mezi státy EU, jelikož každý stát je migrací vytížen jiným způsobem.

Stálý rámec solidarity

Systém solidarity mezi zeměmi EU. Každá země má možnost vybrat si, jakým způsobem bude do systému sounáležitosti přispívat, dle svých možností. Mezi možné varianty patří například finanční příspěvky, relokační azylantů nebo operativní podpora v případě nutnosti řešit mimořádné události na poli migrace.

Operativní a finanční podpora

Finanční podpora z příslušných agentur a specializovaných fondů EU v průběhu celého azylového řízení.

Jasnější pravidla odpovědnosti za žádost o azyl

Vylepšení a sjednocení pravidel a kritérií, podle kterých je určen stát EU, který bude posuzovat žádost o azyl.

Prevence druhotného pohybu

Migranti žádající o azyl musí po požádání o mezinárodní ochranu zůstat v zemi prvního vstupu do EU, a to do doby, dokud není řízením určena příslušná země, která bude vyřizovat jejich žádost.

Začlenění problematiky migrace do mezinárodních partnerství

Mezinárodní spolupráce i za hranice EU je nezbytná pro funkčnost komplexního systému evropské migrační a azylové politiky.

Předcházení nelegálnímu cestování

Personální posílení orgánů spravujících jak vnější, tak vnitřní hranice EU, a to primárně v prioritních zemích. A zvýšení spolupráce s agenturou Frontex – evropskou agenturou pro pohraniční a pobřežní stráž.

Boj proti převaděčství migrantů

Posílení protipřevaděčských partnerství s partnerskými zeměmi a se specializovanými agenturami OSN. A kooperace s těmito orgány na klíčových místech.

Spolupráce v oblasti zpětného přebírání osob

Podpora legální migrace má samozřejmě svou stinnou stránku, a to v nutnosti řešení migrace nelegální. V této oblasti je třeba posílit spolupráci v oblasti navracení a zpětného předávání osob do zemí jejich původu.

Podpora legální možnosti migrace

Vznik první celounijní platformy, která si dává za cíl usnadnit mezinárodní nábor pracovníků a zároveň podporu občanů mimo zemí EU při studiu nebo školení se v zemích EU. (Evropská komise, 2024)

Implementace nově zavedeného paktu probíhá postupně a očekává se, že nový systém bude plně funkční do poloviny roku 2026.

Vedle paktu týkajícího se migrace a azylu navrhla Evropská komise také nový přístup k návratové politice s cílem zvýšit míru návratů osob, kterým nebyl udělen azyl. Míra návratnosti v dnešní době totiž tvoří pouhých 20 %. Nová společná pravidla pro návratovou politiku zahrnují:

- *„Společné postupy pro vydávání rozhodnutí o navrácení a evropského příkazu k navrácení, který bude vydáván spolu s vnitrostátním rozhodnutím o navrácení.*
- *Vzájemné uznávání rozhodnutí o navrácení, aby členské země mohly vykonávat rozhodnutí o navrácení vydané jinou zemí EU, aniž by musely zahájit nové řízení.*
- *Jasná pravidla pro nucený návrat a pobídky k dobrovolnému návratu.*
- *Zpřísnění povinností navracených osob spolupracovat s vnitrostátními orgány během celého řízení o navrácení, jako je ověřování totožnosti a povinnosti setrvat v zemi.*
- *Silné záruky v průběhu celého procesu navrácení, jimiž se zaručí, že proces bude probíhat při plném dodržování základních lidských práv i mezinárodních norem v oblasti lidských práv.*

- *Přísnější pravidla, která mají zabránit neoprávněnému pohybu, díky nimž budou moci země EU lépe lokalizovat navracející se osoby a budou mít možnost jim uložit, aby se pravidelně hlásily nebo pobývaly na místě určené vnitrostátními orgány.*
- *Zvláštní pravidla pro osoby představující bezpečnostní riziko: Země EU budou zavčas kontrolovat, zda určitá osoba nepředstavuje bezpečnostní riziko. Pokud tomu tak bude, použijí se přísná pravidla, včetně povinného nuceného návratu.*
- *Zajištění toho, aby v návaznosti na rozhodnutí o navrácení byla systematicky podána žádost o zpětné převzetí do země původu.*
- *Návratová centra: nová pravidla právně umožňují, aby země EU uzavřela dohodu nebo ujednání o navrácení osob se třetí zemí, která dodržuje mezinárodní normy a zásady v oblasti lidských práv, a to v souladu s mezinárodním právem.*“ (Generální ředitelství pro komunikaci, 2025)

Bezpečnostní opatření a kontrola hranic

Evropská unie posiluje v reakci na současnou geopolitickou situaci a situaci v oblasti migrace kontrolu svých vnějších hranic pomocí několika inovativních systémů.

Jedním z nich je systém European Exit/Entry System (EES), který zaznamenává vstupy a výstupy cestujících pomocí biometrických údajů. Systém EES aby držitelé krátkodobých víz a obyvatelé zemí, kteří jsou osvobozeni od vízové povinnosti, poskytovali při vstupu do schengenského prostoru své biometrické údaje – sken obličeje a otisky prstů.

Současně budou mít návštěvníci z bezvízových zemí povinnost registrace do European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) a to od poloviny roku 2025. Tento systém poskytuje možnost předběžné kontroly osob cestujících do Evropské unie, čím zvyšuje bezpečnost jejich hranic. (UK ETA, 2024)

Trendy v nelegální migraci

Co se týče vývoje v oblasti migrace nelegální došlo podle Evropské agentury pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex) v roce 2024 k meziročnímu poklesu nelegálních překročení hranic EU a to o 38 %, přičemž na balkánské trase byl zaznamenán pokles až o 78 %. Nárůst nelegálních přechodů byla naopak zaznamenán na východní hranici EU, hlavně v oblasti

hranic s Ukrajinou a Běloruskem, a to až o 192 %. Ne na všech trasách byly zaznamenány stejné trendy. Mezi klíčové změny byly zařazeny tyto:

- Středomořská trasa – zde se v důsledku menšího počtu letů z Tuniska a Libye snížil počet překročení hranice o 59 %. Navzdory výraznému poklesu bylo uskutečněno přibližně 67 000 přechodů, co je druhý nejvyšší počet ze všech tras.
- Západobalkánská trasa – výrazný pokles o 78 % je důsledkem úsilí, o zastavení přílivu migrantů, zemí v tomto regionu.
- Východní středomoří – na této trase došlo k nárůstu o 14 % na 69 400 přechodů. Nárůst byl způsoben vznikem nových koridorů z východní Libye, v nichž převažovali migranti ze Sýrie, Afganistánu a Egypta.
- Západoafrická trasa – na Kanárských ostrovech byl zaznamenán 18 % nárůst příchozích osob na téměř 47 000, jedná se o nejvyšší počet od roku 2009. K nárůstu přispěly zejména přechody z Mauretánie.
- Východní hranice – trojnásobné zvýšení počtu překročení hranic, a to zejména na hranicích s Ukrajinou a Běloruskem.
- Lamanšský průliv – počet odhalených pokusů o překonání hranic do Spojeného království vzrostl o 9 % oproti roku 2023.

Počty zaznamenaných nelegálních přechodů hranic v roce 2024, včetně využitých tras a nejvíc zastoupených národností jsou shrnuty v následující tabulce. Tabulka obsahuje počty přechodů v posledním měsíci roku 2024, zároveň celkový počet přechodů, změnu v počtu přechodů na konkrétní trase vyjádřenou v procentech a vždy 3 země, jejich obyvatelé tuto trasu nejčastěji využívaly. Přehled v Tabulce 1 byl zpracován dle dat agentury Frontex. (FRONTEX, 2025)

Tabulka 1: Počty nelegálních přechodů hranic v roce 2024

Využitá trasa	Prosinec 2024	Leden– Prosinec 2024	Percentuální změna na trase	Nejvíce zastoupené národnosti
Západoafrická	4 961	46 877	+ 18 %	Mali, Senegal, Maroko

Využitá trasa	Prosinec 2024	Leden– Prosinec 2024	Percentuální změna na trase	Nejvíce zastoupené národnosti
Východní středomoří	4 411	69 436	+ 14 %	Sýrie, Afganistán, Egypt
Centrální středomoří	3 074	66 766	- 59 %	Bangladéš, Sýrie, Tunis
Západní středomoří	1 459	17 026	+ 1 %	Alžírsko, Maroko, Mali
Západobalkánská	813	21 520	- 78 %	Sýrie, Turecko, Afganistán
Východní hranice	385	17 001	+ 192 %	Ukrajina, Etiopie, Somálsko
Lamanšský průliv	5 376	67 552	+ 9 %	Afganistán, Sýrie, Vietnam

(zdroj vlastní)

Je nutné nezapomenout, že přechody přes moře, které obvykle zprostředkovávají organizované zločinecké sítě, nadále představují pro migrující osoby mimořádné nebezpečí. Dle mezinárodní organizace pro migraci (IOM) přišlo při těchto mořských přechodech v roce 2024 o život 2 300 lidí. (FRONTEX, 2025)

Bližší pohled na demografické údaje ukazuje, že podíl žen mezi zajištěnými migranty se udržel na úrovni kolem 10 %. Až 62 % všech žen přicházejících do EU nelegální cestou vstoupilo před východní Středomoří, což odráží měnící se dynamiku migračních trendů. Většinu této skupiny tvořily ženy z Afganistanu a Sýrie. Současně se zvýšil i podíl nezletilých osob mezi nelegálními migranty a to ze 13 % na 16 %. (FRONTEX, 2025)

I přes zdánlivě příznivý vývoj zůstává migrace do EU velkým bezpečnostním problémem, jež je třeba řešit na komplexní úrovni pomocí sjednocených postupů, za podpory uceleného legislativního rámce. Kombinace ochrany hranic, efektivního řešení

azylového řízení a podporou a solidaritou mezi členskými státy se Evropská unie snaží o řešení této situace tak, aby nedocházelo k utlačování ani jedné strany, tedy ani migrujících osob, ani domácích obyvatel. Jedním z cílů tohoto přístupu je snížit pocit znevýhodnění, nespravedlnosti a strachu z neznámého u domácích obyvatel, což by potenciálně mělo snížit rozvoj radikálních a xenofobních myšlenek, které se mohou v kontextu této situace u domácích obyvatel rozvíjet.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ANALÝZA PODMÍNEK A PŘEDPOKLADŮ

V posledních letech došlo v české společnosti k významnému nárůstu podpory politických subjektu a iniciativ, které otevřeně vystupují proti migraci, islámu a obecně proti cizincům. Tento trend není ojedinělý pouze pro Českou republiku, ale je součástí širšího evropského vývoje, který ve velké míře navazuje na migrační krizi v roce 2015. Přesto se v českém kontextu projevuje specifickými rysy, které souvisejí s historickým vývojem, strukturou společnosti, médií i politickou kulturou.

Teze této kapitoly vychází z předpokladu, že nárůst podpory xenofobních, protiimigračních a protiislamistických hnutí v České republice je především důsledkem hlubších sociálních nejistot a strukturálních problémů společnosti, nikoliv přímou reakce na reálnou migrační situaci. Informace v této kapitole vycházejí primárně z mého dlouhodobého zájmu o řešenou problematiku, a proto se mohou jevit v některých oblastech subjektivní.

Cílem této kapitoly je analyzovat klíčové podmínky a předpoklady, které vedly ke vzniku a následnému růstu popularity xenofobních, protiimigračních a protiislamistických hnutí v České republice. Zaměříme se především na sociální faktory, které představují zásadní součást tohoto vývoje. Patří mezi ně zejména strach z neznámého, nedostatečné zkušenosti s kulturní a náboženskou diverzitou, vliv médií a dezinformací, frustrace ze společenského vývoje, nárůst sociálních nerovností a celková ztráta důvěry ve státní instituce a tradiční politické strany.

4.1 Společenská nejistota a pocit ohrožení

Jedním z klíčových předpokladů, které přispěly k nárůstu podpory protiimigračních a xenofobních hnutí v České republice, je hluboce zakořeněný pocit společenské nejistoty. Tento stav není výsledkem náhle události, ale dlouhodobého procesu, který sahá zpět až do období transformace po roce 1989. Náhlý přechod k tržní ekonomice a oslabení tradičních průmyslových odvětví přinesly výrazné sociální změny, které měly na velkou část obyvatelstva negativní dopad.

Mnoha regionech, zejména v bývalých prosperujících průmyslových oblastech – Ústecký, či Moravskoslezský kraj vedla tato změna k nárůstu nezaměstnanosti, odlivu generace mladých lidí, kteří odcházeli za lepšími příležitostmi do jiných regionů a celkovému úpadku těchto oblastí. Lidé, kteří v těchto oblastech žili se ocitli v situaci, kdy

ztráceli ekonomické jistoty, pocit společenské hodnoty i budoucí perspektivy. V této době se již objevuje silný odpor vůči systému a institucím, které tuto změnu „zavinily“.

V takovémto nejistém prostředí se veřejnost stává vnímavější vůči zjednodušeným narativu, které nabízejí jasného viníka a slibují okamžitá řešení. Proti imigrační a proti islámské hnutí, která posílila na politické scéně zejména v návaznosti na migrační vlnu v roce 2015 dokázala tento pocit nejistoty a ohrožení převést do politického jazyka a nabídnout identifikovatelného nepřítele – migranta, muslima, nebo zkrátka někoho „jiného“. Migrace se tak stala pouze zástěrkou, pro dlouhodobě se vyskytující obavy napříč společností: ztráta práce, nárůst kriminality, rozpad hodnot, ohrožení a oslabení národní identity.

Tyto obavy zřídka kdy vycházeli z osobních zkušeností jednotlivých občanů se migranty, ale mnohem častěji z obecné atmosféry šíření strachu, kterou využívala média i někteří politici. Právě v regionech, kde je tradičně podíl cizinců nejnižší byla podpora proti imigračním nutí paradoxně nejvyšší – což potvrzuje, že reálný kontakt s migranty vůbec nehrál roli, ale jednalo se o projekci jiných společenských strachů a nejistot.

4.2 Kulturní složení a odpor vůči odlišnostem

Dalším významným faktorem, který přispěl k nárůstu podpory xenofobních a proti imigrační hnutí v České republice, je relativní kulturní jednotnost společnosti a z toho vyplývající nízká tolerance k odlišnosti jakéhokoliv směru. Česká republika byla povětšinou 20. století etnicky i nábožensky poměrně jednotnou zemí – Především v důsledku poválečného odsunu německého obyvatelstva, národnostní politiky komunistického režimu a také omezeného přílivu migrantů po roce 1989. Výsledkem tohoto historického vývoje je, že většina obyvatel České republiky nikdy nepřišla do dlouhodobého kontaktu s významně odlišnými kulturami, náboženstvími ani způsoby života, než jaké znali ze svého prostředí.

Jedna let do společnosti však není pouze faktem demografickým, ale i něčím, co dlouhodobě ovlivňuje kulturu a mentalitu v české společnosti. České republice dlouhodobě přetrvává idealizovaný obraz národa, který je jazykově, kulturně i hodnotově sjednocený. Jakékoliv vybočení mimo tuto představu je vnímáno jako hrozba – nejen pro národní identitu ale i pro bezpečnost a sociální soudržnost. Migranti, zvláště pak muslimové, kteří bývají jednoznačně identifikovatelní svým vzhledem, jsou v tomto kontextu vykreslováni jako nositele „cizích a neznámých“ hodnot a přesvědčení, které jsou v přímém rozporu s těmi pro Čechy tradičními. Tento názor je promítá i do způsobu, jakým je islám prezentován v české

společnosti. Převládá stereotypní obraz islámu jako náboženství násilí, netolerance a tvrdého patriarchy – přičemž často dochází k zaměňování extremistických proudů a odnoží s běžnou náboženskou praxí. V médiích jsme se často mohli setkat s termíny jako „islamizace Evropy“, čímž došlo k posílení toho, že kulturní odlišnost automaticky musí znamenat ohrožení hodnot.

Nízká míra předchozích mezikulturních zkušeností, pak ústí v zakořenění těchto narativů napříč společností. V takovém prostředí pak snadno dochází k vytváření morální paniky – přehnané reakce společnosti na domnělou hrozbu, která ve skutečnosti není bezprostředně přítomná.

Protiimigrační hnutí tento kulturní odpor velmi efektivně využívají. V návaznosti na něj nabízejí jednoduchý narativ potřeby obrany a ochrany „naší kultury“ proti vnějšímu ohrožení, čímž dosahují image ochránců tradice.

4.3 Role médií a dezinformace

Média jsou jedním z klíčových nástrojů, který dlouhodobě formuluje veřejné mínění o migraci a islámu. V českém prostředí vzniknul v období migrační krize 2015–2016 silně polarizovaný mediální, ve kterém se informace ohledně migrantů, muslimů či samotného islámu často objevovaly se značným emocionálním zabarvením, vykreslující celou situaci negativně a jako něco, co nás ohrožuje.

Mikro zpravodajství se často zaměřoval na ojedinělé, avšak dramatické události například teroristické útoky, konflikty v uprchlických táborech nebo násilné střety v západoevropských městech. Tyto události byly vnímány jako reprezentativní ukázky migrační reality, přestože šla o výjimečné případy. Nálada a názor veřejnosti byl tak silně ovlivněn logikou strachu – tedy mechanismem, kdy výběr zpráv a jejich formulování vyvolává v publiku pocit ohrožení, paniky a nebezpečí.

Vedle tradičních médií hrály významnou roli také alternativní a dezinformační platformy. Weby jako Aeronet, Parlamentní listy, AC24 a další záměrně šířily neověřené, či zcela vymyšlené informace popisující vážnost celé migrační situace tak, aby ve čtenářích vyvolaly šok, hněv a nedůvěru vůči oficiálním institucím. Tyto informace se velmi rychle šířily na sociálních sítích, kde algoritmy platform jako Facebook nebo YouTube cíleně upřednostňují obsah, který vyvolává silné emocionální reakce. Tímto docházelo

k rozšiřování těchto informací mezi názorově uzavřené bubliny osob a zároveň se prohlubovala propast mezi realitou a fikcí.

Důsledkem tohoto vývoje bylo to, že mnoho občanů získalo o migraci zkreslený a přehnaně negativní obraz – často nezávislý na vlastních zkušenostech či reálném výskytu migrantů v jejich okolí. Obraz, který média vykreslila celé migrační krizi tak se hrát zásadní roli v tom, že se proti migrační postoje mohli rychle šířit a zakořenit tam, kde migrační krize neprobíhala a kde, tedy neměla možnosti nijak ovlivnit životy lidí.

4.4 Ztráta důvěry v instituce

Jedním z méně viditelných, avšak Otto zásadnějších sociálních faktorů je ve velké části společnosti rozšířený pocit frustrace a odcizení vůči politikům a společenským institucím. Česká veřejnost dlouhodobě vykazuje nízkou míru důvěry v politické strany, parlament, vládu evropské instituce. Tento jev je posilovat vnímání těchto elitní skupinu jako zkorumpovaných, nekompetentních, či odtržených od problémů „běžných lidí“.

Někteří lidé se tak cítí být přehlíženi, či ignorováni ze strany vládnoucích elit a často tak ztrácejí víru ve schopnost státu a vládnoucí vrstvy řešit jejich každodenní problémy. V takovém rozpoložení lidé často bývají vnímavější k alternativním výkladům, které jim nabízejí jednoduché vysvětlení rychlou reakci a řešení jejich situace. Proti migrační a populistická hnutí v takových situacích nachází úrodnou půdu a stylizuje se do role zástupců „hlasu obyčejného lidu“, kteří se nebojí konfrontovat vládnoucí skupiny a vyžadovat akceschopnost z jejich strany.

Migrace a islám se v tomto kontextu staly pouze zástupnými tématy. Xenofobně zaměřené politická rétorika poskytuje možnost ventilace a umožňuje pomocí zástupných témat vyjádřit nespokojenost, nasměrovat frustraci z jiných témat jedním směrem a pomocí soudržnosti posílit pocit sounáležitosti lidí, kteří se cítí stejně.

4.5 Sociální bubliny a radikalizace v online prostředí

Fenoménem současnosti jsou tzv. sociální bubliny – skupiny lidí, kteří se názorově shodují, a kteří si navzájem potvrzují vlastní postoje a dovnitř svých bublin pouští pouze filtrované informace, které korespondují s jejich přesvědčením. Sociální síť a online diskusní prostředí se tak často stávají prostorem, kde nedochází k výměně názorů, ale spíše k utvrzení posílení a postupné radikalizaci. To platí v případě témat jako je migrace islám nebo multikulturalismus.

Jedinci, kteří sdílí a hlasují proti migrační postoje, se online pohybují v prostředí, kde převažují podobně smýšlející lidé, odkazy na články a názory vyvolávající negativní emoce a podporující prohlubování strachu z nově příchozího či neznámého. Toto prostředí vzniká silné skupinové pouto, které radikálně vystupuje proti lidem, kteří dnes dělají stejný názor, takoví lidé bývají často z komunity vyloučeni.

Ono prostředí navíc snižuje zábrany ve vyjadřování nenávisti. Anonymita, rychlost a dostupnost komunikace vede ke zjednodušování a přehánění. Agresivní jazyk, využívání vulgarit či přímé vyhrožování se v takovém prostředí stává normou a podporuje radikalizaci názorů, která může být velice plynulá – přechod odměrné skepse k otevřenému nepřátelství může být překvapivě rychlý.

Proti migrační a xenofobní hnutí tomuto současnému trendu velmi dobře rozumí a asi mě využívají online nástroje ke komunikaci se svými příznivci, jejich mobilizaci šíření svých idejí, a to často po záminkou nabídky „alternativního zpravodajství“. V digitálním prostoru tak vzniká paralelní prostředí, kde se běžná pravidla argumentace a kritického myšlení často neprosazují, což má ve většině případů přímý, negativní dopad na části společnosti.

4.6 Checklist

Na základě provedené analýzy podmínek a předpokladů pro rozvoj radikálních postojů a inklinaci k extremismu byl sestaven společenský checklist, který by ve své podstatě při splnění většiny bodů měl předepisovat možnou změnu v postoji společnosti vůči závažným tématům. Zpracovaná Checklist byl následně použit jako pomůcka při vyhodnocení následující hypotetické otázky.

Co by se následovalo, kdyby Česká republika skutečně čelila rozsáhlé migrační krizi?

Dosavadní český odpor vůči migraci, islámu či multikulturalismu se z velké části opírá pouze o představy a mediální obrazy, které nejsou podloženy přímou zkušeností. Česká republika nepatřila v letech 2015-2016 k cílovým zemím migrantů, přesto se v politickém a mediálním prostředí rozvinula silná protiimigrační rétorika, často radikální a xenofobně mířená. V tomto kontextu vyvstává otázka: jak by se proměnilo veřejné mínění a politické klima v České republice, pokud bychom čelili reálnému přílivu uprchlíků nebo migrantů?

Tato hypotetická otázka může být formována na základě několika klíčových parametrů, jejichž vývoj by zásadně ovlivnil podobu společenské reakce. Představme si, že by na

základě geopolitických událostí (např. vojenský konflikt v Evropě, kolaps sousedního režimu či ekologická katastrofa) do České republiky přesunulo větší množství migrantů, nejen za účelem tranzitu, ale také s cílem tu zůstat. Stát by tak byl v krátké době konfrontován s potřebou rychlé reakce – organizace ubytovacích kapacit, registrace a azylových řízení, zajištění bezpečnosti a případného integračního procesu.

- Státní odezva
 - a. Pozitivní vývoj: stát by zvládl rychlou koordinaci pomoci, zapojil by samosprávy, neziskové organizace i evropské partnery. Komunikace směrem k občanům i uprchlíkům by byla transparentní, důvěryhodná a cílená na uklidnění všech stran.
 - b. Negativní vývoj: státní aparát by selhal v řešení situace, v logistice i komunikaci. Došlo by k přetížení systému, přijímání či vydávání chaotických rozhodnutí a k nárůstu paniky a nedůvěry jak v obyvatelstvu, tak u migrantů.
- Politické reakce
 - a. Pozitivní scénář: vládní činitelé by nepodlehli zvedající se vlně populismu, který by mohli využít ve svůj prospěch, ale usilovali by o věcné řešení situace s důrazem na lidská práva a humanitární nastavení společnosti.
 - b. Negativní scénář: politici by situace zneužili ve svůj prospěch k získání podpory, cíleně by šířili strach a přispívali k atmosféře nepřátelství a nenávisti vůči migrantů a také těm, kteří by hájili jejich práva.
- Mediální prostředí
 - a. Pozitivní scénář: novináři by nabízeli po celou dobu krize kontext, ověřená data a informace. Uvolnili by prostor různým pohledům bez toho, aby protěžovali některý z nich jako ten „správný“ a sdíleli by skutečné příběhy.
 - b. Negativní scénář: média by se hnala za senzacími a informacemi, jež by vedli k nárůstu sledování či čtenosti. Cíleně by pomocí manipulovaných dat vytvářela obraz ohrožení a tím nepřímo podporovala a legitimizovala extremistickou rétoriku.
- Reakce veřejnosti

- a. Pozitivní vývoj: část veřejnosti by reagovala solidaritou, občanská společnost by zmobilizovala humanitární pomoc a ve společnosti by převážila empatie.
- b. Negativní vývoj: docházelo by k nárůstu odporu k migrantům, šíření fakenews a vzniku konspiračních teorií. Zvýšení napětí mezi skupinami obyvatel a vznik spontánních radikalizačních ohnisek, které by našli podporu v nenávistné rétorice, kterou by bylo slyšet z úst politiků.

Varianty hypotetického vývoje migrační krize v ČR

Na základně definování možných vývojů byly sestaveny 3 možné scénáře, ty byly doplněny o vytvořený Checklist, který podrobněji odráží možné reakce společnosti a její nastavení, případně výskyt podmínek a předpokladů pro rozvoj radikálního uvažování ve společnosti v návaznosti na teoretickou migrační vlnu, která byla stanovena v začátku této hypotézy. Podmínky a předpoklady byly pro potřeby checklistu rozděleny do 5 skupin – Sociální a ekonomické podmínky, kulturní faktory a faktory identity, psychologické dispozice a osobní situace, vliv médií a online prostředí a politické a společenské klima. Všechny tyto skupiny pod sebou skrývají body, jejichž důležitost je v procesu radikalizace je neopomenutelná. Dojde-li ve společnosti k výskytu těchto faktorů značně se zvyšuje pravděpodobnost inklinace společnosti, či jejich skupin k radikálnější postojům, či extremistickým proudům.

• Pozitivní vývoj ve všech rovinách

V první variantě by docházelo k pozitivnímu vývoji napříč celou společností a ve všech jejích vrstvách a nevyskytovaly by se žádné předpoklady pro rozvoj radikálních postojů viz. Tabulka 2.

Tabulka 2: Checklist vyhodnocených podmínek a předpokladů – pozitivní vývoj

Podmínky a předpoklady pro rozvoj radikálních postojů a inklinaci k extremismu	Výskyt v hodnocené skupině	
	ANO	NE
Sociální a ekonomické podmínky		
Dlouhodobá nezaměstnanost nebo ekonomická nejistota		
Nízký sociální status		

Podmínky a předpoklady pro rozvoj radikálních postojů a inklinaci k extremismu	Výskyt v hodnocené skupině	
	ANO	NE
Život v upadajícím regionu		
Oslabená sociální mobilita		
Kulturní faktory a faktory		
Absence kontaktu s kulturně odlišnými skupinami		
Výchova v homogenním prostředí s nízkou tolerancí k odlišnosti		
Silná identifikace s vnějším ohrožením národních hodnot		
Vyhraněné vnímání světa „my vs. oni“		
Psychologické predispozice a osobní situace		
Pocit nespravedlnosti a osobního selhání připisovaný „systému“		
Touha po přijetí do pevné skupiny se silnou identitou		
Náchylnost k černobílému vidění světa		
Upřednostňování jednoduchých řešení		
Zklamání z běžných politických nebo společenských institucí		
Vliv médií a online prostředí		
Pravidelná konzumace dezinformačních nebo extremistických zdrojů		
Absence kritického myšlení		
Aktivní účast v názorově jednotných online skupinách		
Sdílení obsahu šířícího strach, hněv a nenávisť		
Expozice vůči narativům o „zrádných elitách“		
Politické a společenské klima		

Podmínky a předpoklady pro rozvoj radikálních postojů a inklinaci k extremismu	Výskyt v hodnocené skupině	
	ANO	NE
Přítomnost veřejně legitimovaných nenávistných výroků		
Normalizace extrémních názorů v politickém prostoru		
Absence smysluplné účasti na veřejném dění		

(zdroj vlastní)

Dochází k pozitivnímu vývoji ve všech výše zmíněných oblastech. Státní správa efektivně zvládá krizovou situaci, zajišťuje humanitární pomoc, bezpečnost občanů i migrantů a nutné úkony spojené s registrací uprchlíků bez zmatků. Politická scéna vystupuje jednotně, věcně k celé situaci. Odmítá extremistickou rétoriku a staví se na stranu lidských práv a solidarity. Mediální prostředí poskytuje vyvážené, ověřené, informativní a lidsky zacílené zpravodajství, které eliminuje ve společnosti strach z neznámého, paniku a vybízí ke kritickému myšlení. Současně dochází k mobilizaci občanské společnosti, ke vzniku solidárních iniciativ a k aktivaci dobrovolnických sítí.

V důsledku tohoto vývoje se ze společnosti ztrácejí extremistické myšlenky, nebo jsou minimálně výrazně utlumovány. Veřejnost získává komplexní, realistický pohled na celou situaci kolem migrace a není problém se k informacím dostat. Narůstá důvěra ve stát, demokracii a občanskou participaci, společně se značnou podporou solidarity a humanitárních aktivit. Česká republika si tak v tomto scénáři posiluje mezinárodní reputaci a upevňuje obraz stabilního, humánního státu, který je v době krize schopný se semknout a pomoci, kde je třeba.

- **Negativní vývoj ve všech rovinách**

Další z vybraných variant je přesným opakem varianty první, předpokládáme tedy negativní vývoj a přijetí situace napříč společností a jejími vrstvami. Tato varianta byla zachycena v Tabulce 3.

Tabulka 3: Checklist vyhodnocených podmínek a předpokladů – negativní vývoj

Podmínky a předpoklady pro rozvoj radikálních postojů a inklinaci k extremismu	Výskyt v hodnocené skupině	
	ANO	NE
Sociální a ekonomické podmínky		
Dlouhodobá nezaměstnanost nebo ekonomická nejistota		
Nízký sociální status		
Život v upadajícím regionu		
Oslabená sociální mobilita		
Kulturní faktory a faktory		
Absence kontaktu s kulturně odlišnými skupinami		
Výchova v homogenním prostředí s nízkou tolerancí k odlišnosti		
Silná identifikace s vnějším ohrožením národních hodnot		
Vyhraněné vnímání světa „my vs. oni“		
Psychologické predispozice a osobní situace		
Pocit nespravedlnosti a osobního selhání připisovaný „systému“		
Touha po přijetí do pevné skupiny se silnou identitou		
Náchylnost k černobílému vidění světa		
Upřednostňování jednoduchých řešení		
Zklamání z běžných politických nebo společenských institucí		
Vliv médií a online prostředí		
Pravidelná konzumace dezinformačních nebo extremistických zdrojů		
Absence kritického myšlení		

Podmínky a předpoklady pro rozvoj radikálních postojů a inklinaci k extremismu	Výskyt v hodnocené skupině	
	ANO	NE
Aktivní účast v názorově jednotných online skupinách		
Sdílení obsahu šířícího strach, hněv a nenávist		
Expozice vůči narativům o „zrádných elitách“		
Politické a společenské klima		
Přítomnost veřejně legitimovaných nenávistných výroků		
Normalizace extrémních názorů v politickém prostoru		
Absence smysluplné účasti na veřejném dění		

(zdroj vlastní)

Negativní vývoj ve všech zkoumaných oblastech vede ke společenskému a institucionálnímu chaosu. Stát selhává v řešení situace jak po logistické, tak komunikační stránce, vzniklý chaos podporuje vznik nedůvěry ve státní organizace. Politické subjekty záměrně využívají situace k šíření strachu, podpoře vzniklého chaosu a tím činí situaci ještě víc nepřehlednou a vyostřenou. Snaží se prosazovat narativ jasného viníka – v tomto případě EU, menšiny apod. Média podléhají panice, kterou šíří mezi obyvatele. Zároveň otevřeně šíří zkreslené informace, nenávistné narativy a dezinformace a cíleně nedávají prostor názorům z „druhé strany“. V návaznosti na tento vývoj reaguje společnost na celou situaci hystericky. Násobící se počty útoků na cizince, šíření konspirací a míry nenávisti ve společnosti jsou doprovodnými jevy radikalizace společnosti.

Radikalizace společnosti je zásadním, pozorovatelným jevem v tomto možném scénáři, tato proměna se netýká pouze obecné společnosti, ale také politické scény. Spolu s vyšším podílem radikalizovaných osob dochází k rychlému nárůstu podpory extremistických a autoritářských hnutí, která mnohdy nabízejí na první pohled atraktivní a rychlá řešení celé krize. Současně dochází k úpadku důvěry v tradiční politické subjekty a demokratické instituce. Co se týče působení České republiky na okolní státy a společenství tak dochází k mezinárodní izolaci.

- **Kombinovaný (smíšený) scénář** – vybrána byla jedna z možných kombinací

Posledním vybraným scénářem je varianta, kdy dochází ke kombinaci, jak reakce důležitých složek, které musejí situaci řešit na národní úrovni, tak ke kombinaci rozpoložení ve společnosti, která je tím pádem náchylná k polarizaci. Tabulka 4 slouží jako pomůcka pro představu situace v tomto scénáři.

Tabulka 4: Checklist vyhodnocených podmínek a předpokladů – kombinovaný vývoj

Podmínky a předpoklady pro rozvoj radikálních postojů a inklinaci k extremismu	Výskyt v hodnocené skupině	
Sociální a ekonomické podmínky		
Dlouhodobá nezaměstnanost nebo ekonomická nejistota		
Nízký sociální status		
Život v upadajícím regionu		
Oslabená sociální mobilita		
Kulturní faktory a faktory		
Absence kontaktu s kulturně odlišnými skupinami		
Výchova v homogenním prostředí s nízkou tolerancí k odlišnosti		
Silná identifikace s vnějším ohrožením národních hodnot		
Vyhraněné vnímání světa „my vs. oni“		
Psychologické predispozice a osobní situace		
Pocit nespravedlnosti a osobního selhání připisovaný „systému“		
Touha po přijetí do pevné skupiny se silnou identitou		
Náchylnost k černobílému vidění světa		
Upřednostňování jednoduchých řešení		
Zklamání z běžných politických nebo společenských institucí		
Vliv médií a online prostředí		

Podmínky a předpoklady pro rozvoj radikálních postojů a inklinaci k extremismu	Výskyt v hodnocené skupině	
Pravidelná konzumace dezinformačních nebo extremistických zdrojů		
Absence kritického myšlení		
Aktivní účast v názorově jednotných online skupinách		
Sdílení obsahu šířícího strach, hněv a nenávist		
Expozice vůči narativům o „zrádných elitách“		
Politické a společenské klima		
Přítomnost veřejně legitimovaných nenávistných výroků		
Normalizace extrémních názorů v politickém prostoru		
Absence smysluplné účasti na veřejném dění		

(zdroj vlastní)

Situace, kdy různé složky společnosti budou reagovat odlišně. Stát se snaží situaci zvládnout, ale jeho systémy jsou přetíženy a naráží na odpor ze strany samospráv, které odmítají spolupracovat na řešení situace. Média jsou rozpolcena. Část z nich nabízí kvalitní, ověřené informace a část z nich podlehlá touze po senzacích, které přilákají diváky. Stejné rozdělení lze pozorovat i mezi politiky – někteří zůstávají věcní, orientovaní směrem na lidská práva a solidaritu, jiní využívají situace ve svůj prospěch a snaží se si pomoci extrémní rétorikou získat voliče ve skupinách vystrašených obyvatel. Rozdělení na politické scéně kopíruje také rozdělení společnosti. Část obyvatel zůstává aktivní a solidární vůči migrantům, jiná část se radikalizuje a podporuje nenávistné a nepřátelské tendence.

V tomto scénáři, který je z mého pohledu nejpravděpodobnější dochází k hluboké polarizaci společnosti. Na jedné straně roste občanská angažovanost, solidarita a rozvoj kritického myšlení, které je nutné k zachování objektivního přístupu k situaci. Na straně druhé sílí radikalismus, podpora strachu a nenávisti. Takto vážně názorově rozdělená společnost zůstává rozpolcená dlouhodobě. Budoucí vývoj takového scénáře závisí na tom, která ze sil získá dominantní postavení a určitá tak budoucí „středoproud“ ve smýšlení obyvatelstva, tedy kterým směrem se posune hranice normálnosti.

4.7 What-If analýza

What-If analýza, známá také jako scénářová analýza, je výzkumná nástroj, který umožňuje promýšlet alternativní vývoje událostí na základě upravených vstupních podmínek. Jedná se o metodu, která vychází z otázky „Co by se stalo, kdyby..?“ a slouží zejména k identifikaci a testování faktorů, které mají klíčový vliv na určité sociální, politické nebo ekonomické jevy. Nejedná se o predikci budoucnosti, ale o systematické promýšlení možných variant vývoje zkoumaných situací.

V rámci What-If analýzy mohou být odhaleny skryté struktury, limity stávajících struktur či nová potenciální ohrožení. Analýza také umožňuje kriticky nahlížet na dominantní předpoklady vývoje událostí tím, že zviditelní jiné možnosti výkladu reality. Její přínos je patrný zejména v oblastech, kde reálný vývoj situace není postaven na přímé zkušenosti, ale spíše na představách, obavách nebo ideologických konstruktech.

V této kapitole bude What-If přístup aplikován na otázku možného vývoje české společnosti v případě, že by Česká republika skutečně čelila rozsáhlé migrační krizi na svém území. Cílem analýzy není předpovědět budoucnost, ale kriticky promyslet, jaké faktory by mohly ovlivnit reakce obyvatelstva a jak by se v takové situaci zachovaly základní institucionální a společenské struktury. Analýza rozšiřuje předchozí kapitoly, v nichž byly zkoumány společenské podmínky a předpoklady pro nárůst radikálních názorů ve společnosti. Analýza v Tabulce 5 vychází z předpokladu, že samotná přítomnost migrantů není hlavní příčinou společenských tenzí.

Tabulka 5: What If analýza

Scénář (What If..)	Možné dopady	Doporučená opatření/reakce
Co kdyby do ČR během jednoho roku dorazilo 50 000 migrantů z válečné zóny?	Vznik tlaku na ubytovací kapacity, sociální služby, školství; nárůst napětí ve veřejném prostoru; růst krajní pravice.	Zřízení krizového integračního fondu, informační kampaně, posílení samospráv; aktivní zapojení neziskového sektoru a komunitních center.

Scénář (What If..)	Možné dopady	Doporučená opatření/reakce
Co kdyby byla migrace médií prezentována převážně negativně (např. v duchu „ohrožení národní identity“)?	Zvýšení strachu, šíření dezinformací, polarizace veřejnost; nárůst protiimigrační rétoriky i násilných incidentů.	Vytvoření mediální rady pro krizovou komunikaci, posílení mediální gramotnosti, podpora vyváženého zpravodajství.
Co kdyby stát selhal v koordinaci pomoci a integrace?	Pocit chaosu, ztráta důvěry ve stát, posílení antisystémových hnutí, tendence k radikalizaci.	Zavedení krizového plánu s jasnými kompetencemi, decentralizace řízení, transparentní reporty.
Co kdyby obce v pohraničí čelily náhlému přílivu migrantů bez podpory státu?	Nárůst frustrace místních obyvatel, izolace migrantů, potenciál vzniku konfliktních zón.	Posílení dotačních programů pro obce, terénní sociální práce, přímá komunikace mezi centrem a samosprávou.
Co kdyby došlo k teroristickému útoku spojenému s migrantem?	Prudká změna veřejného mínění, ztráta empatie, zpřísnění zákonů, stigmatizace celé skupiny.	Rychlá a citlivá krizová komunikace, posílení bezpečnostních složek i preventivních opatření, důraz na distinkci mezi jednotlivcem a skupinami.

(zdroj vlastní)

Scénář 1: Příchod 50 000 migrantů během jednoho roku

V případě náhlého přílivu migrantů z válečných oblastí by došlo k výraznému zatížení infrastruktury – zejména v oblasti bydlení, sociálních služeb, školství a zdravotnictví. Doprovodným jevem by pravděpodobně bylo zvýšení veřejného napětí a růst podpory krajně pravicových subjektů, které by situace využili ve svůj prospěch. Reakce států by měla zahrnovat vytvoření krizového integračního fondu, koordinaci s neziskovým sektorem a obcemi a aktivní komunikaci směrem k veřejnosti.

Scénář 2: Negativní mediální obraz migrace

Pokud by byla migrace médií soustavně rámována jako hrozba, vedlo by to ke zvýšení strachu, šíření dezinformací a hlubší polarizaci veřejného diskurzu. Výsledkem by mohl být nárůst nenávistných projevů a pokles důvěry ve veřejnoprávní média. Opatřením by mělo být zavedení krizové mediální strategie, posílení mediální gramotnosti a podpora vyváženého zpravodajství.

Scénář 3: Selhání státní koordinace pomoci a integrace

V případě, že by stát nezvládl efektivní koordinaci přijetí a integrace migrantů, mohlo by dojít k pocitu chaosu a ztrátě důvěry veřejnosti v instituce. Tato situace by vytvořila prostor pro antisystémová a radikální hnutí. Mezi doporučené opatření patří vytvoření krizového řízení se jasně rozdělenými kompetencemi, decentralizace rozhodování pravidelný transparentní.

Scénář 4: Přetížení periferních obcí

Obce v pohraničí nebo méně rozvinutých regionech by se mohly stát nejvíce zasaženými oblastmi, pokud by byly vystaveny vysokému počtu příchozích migrantů bez dostatečné podpory státu. Hrozilo by zvyšování frustrace místních obyvatel a možné konflikty. Opatření by měla zahrnovat cílené dotační programy, podporu terénní sociální práce a přímou komunikaci mezi centrální správou a obcemi.

Scénář 5: Teroristický útok spojený s migrantem

V hypotetické situaci, kdy by došlo k teroristickému činu spáchanému osobou s migračním statutem, lze očekávat prudký obrat ve veřejném mínění, zpřísnění legislativy a nárůst stigmatizace celé skupiny migrantů. V takové situaci by bylo nezbytné vést citlivou a zároveň rozhodnou krizovou komunikaci, zajistit bezpečnostní opatření současně s důrazně individualizací odpovědnosti.

Analýza naznačuje, že případná rozsáhlá migrační krize by mohla v české společnosti zesílit napětí, polarizaci i podporu protiimigračních postojů – nikoliv primárně v reakci na samotnou migraci, ale jako důsledek způsobu, jaký by situaci reagoval stát, médi a veřejné instituce. Klíčovým faktorem pro další vývoj by byla schopnost efektivní koordinace srozumitelné komunikace a cílené podpory nejvíce zasažených regionů. Správně nastavená reakce může zmírnit potenciální negativní dopady a zabránit radikalizaci společnosti.

5 VÝVOJ A ZMĚNY VE VOLEBNÍCH PROGRAMECH

Reakce evropských zemí na migrační krizi se v průběhu let lišily. Změna v politickém prostředí a zvýšený výskyt extrémních myšlenek a nárůst popularity politických hnutí volajících po zachování bezpečnosti a národní identity jsou však aspekty, které se v různých mírách postupem času objevily napříč všemi zeměmi. Vliv migračních krizí na vývoj politiky v Evropě jsem rozdělila do 3 bodů.

- Vzestup populistických a protiimigračních hnutí
 - Na popularitě začala získávat hnutí, strany a výrazné osobnosti, jejichž rétorika a postoje silně vystupovali proti nastaveným pravidlům řešení migrační krize a hájili národní zájmy. Zejména dochází k využívání extrémních případů jednotlivců, kteří ohrozili některého z „domácích“ obyvatel. Nejvýrazněji vystupujícími stranami se v této době stala zejména Alternativa pro Německo (AfD), jejíž popularita je stále na vzestupu, v posledních volbách do Spolkového sněmu dokonce překonala hranici 10 000 000 hlasů. Ve Francii významně vzrostla popularita Marine Le Pen a jejích krajně pravicových názorů, v roce 2022 postoupila do druhého kola prezidentských voleb. Téměř v každé evropské zemi by se po roce 2015 dala najít strana, či osoba, která prosazuje tyto populistické a protiimigrační myšlenky – Matteo Salvini v Itálii nebo například nizozemská Strana pro svobodu v čele s Geertem Wildersem. V České republice se tradičně v tomto spojení mluví o SPD a jejím předsedovi Tomiu Okamurovi.
 - V některých zemích došlo v návaznosti na migrační krizi také k posílení autoritářských vlád, zejména v Maďarsku a Polsku jsme se tak častěji setkávali s proti-Bruselskou rétorikou, která stavěla Evropské společenství do role systému, který se snaží pomocí podpory přesunu migrantů „znečistit tradiční Evropu“
- Tvrďší azylová politika
 - Mnoho zemí v primární reakci na krizi zpřísnilo podmínky pro získání azylu na jejich území. Země začaly tlačit na urychlení deportačních řízení u nelegálních migrantů. Tato problematika byla do jisté míry vyřešena přijetím komplexního Paktu o migraci a azylu.

- Některé státy se naopak v této době začaly klást větší důraz na integraci příchozích osob do společnosti v hostitelské zemi s cílem zamezit vzniku konfliktů a případnému pocitu ohrožení bezpečnosti svých domácích obyvatel.
- Názorové rozdělení Evropy
 - Migrační krize taktéž prohloubila rozdělení Evropy na „jádro“ a „východ“. V tomto rozdělení se odráží spor mezi zachováním suverenity evropských států a proti tomu stojící velkou mírou solidarity, jež řešení migračních krizí a ostatně jakýchkoliv humanitárních problémů vyžaduje. Toto rozdělení může v budoucnu vést k rozpadu Evropského společenství, jelikož i teď můžeme v návaznosti na něj pozorovat komplikovanější spolupráci mezi evropskými zeměmi, a to i v otázkách, které se již migrace vůbec netýkají – například při jednání o řešení klimatické změny.

Téma migrace nadále zůstává klíčovým tématem v mnohých volebních kampaních napříč evropským politickým spektrem, a to i přes výrazný pokles nově příchozích migrantů od roku 2016.

5.1 Dopad migrační krize na politiku v České republice

V letech 2015–2017 se stala migrační krize politickým tématem číslo jedna v prostředí České republiky. Značnou mírou k tomu velká míra medializace uprchlické krize a nárůst výskytu fake news. I přesto, že přes ČR prošel relativně malý počet migrantů, jelikož nejsem tradičně vyhledávanou cílovou zemí, díky zásadní medializaci a také diskuzím neodborníků na sociálních sítích, v očích občanů se jednalo o velké bezpečnostní riziko a problém, který je třeba řešit. Podněcování strachu, ke kterému docházelo i ze stran politiků dokonce dovedlo jednu mně blízkou osobu k pořízení zbrojního průkazu a zbraně, jelikož byla natolik ovlivněna informacemi a rétorikou, že měla strach o svůj život.

Strach a odpor veřejnosti se dokonce odrazil v evropských průzkumech, podle nichž jsme měli odpor k přijímání uprchlíků jeden z nevyšších v Evropě. Opět je třeba zmínit, že počet uprchlíků, jež v období let 2015-2017 vyhledali v ČR azyl je zanedbatelný oproti celoevropskému průměru. Současně se v České republice začala objevovat velká nedůvěra vůči Islámu, obavy z terorismu, ztráty národní identity apod., jež plynuly zejména z rétoriky, jež začaly v této době využívat některá politická hnutí, či výrazné české politické osobnosti.

Nárůst podpory protiimigračních narativů zapříčinil také fakt, že se negativně k migraci vyjadřovali politici napříč spektrem, a ne pouze ti, kteří byli s tímto názorový proudem tradičně spojováni. Proti muslimům a uprchlíkům tvrdě vystupoval i tehdejší prezident země Miloš Zeman. Andrej Babiš (ANO), v té době ve funkci 1. místo předsedy vlády důrazně vystupoval proti evropským kvótám, jež označoval za nefér a z jeho úst bylo často slyšet výrazy typu „naše země, naše pravidla“, čímž do jisté míry podkopával integritu Evropské unie. Samozřejmě osobou, která nejvýrazněji vystupovala v oblasti protiimigračních a protimuslimských nálad byl a stále je Tomio Okamura (SPD) v tomto období pak se svými výroky „Ne islámu, ne teroristům“ získal na velké popularitě u obdobně smýšlející části společnosti. SPD pod vedením Okamury dokonce získala v tomto období tak vysokou podporu, že se ve sněmovních volbách v roce 2017 dostali do sněmovny. Rozhodla jsem se změny v politické prostředí české republiky ilustrovat na vývoji 8 vybraných politických stran, hnutí či jejich představitelích.

- **ANO – Andrej Babiš**

- V roce 2015 ANO ještě částečně působilo jako „technokratické“ hnutí spoléhající se na sílu odborníků. Během migrační krize však Andrej Babiš pochopil, že důrazná rétorika proti migraci a vymezování se proti Evropské Unii mu přinese tolik kýžené politické body.
- Začaly se tedy objevovat slogany typu „Kvóty ne, ochráním naši zemi“, „Bezpečná země = šťastná země“
- V roce 2017 jeho uskupení vyhrálo volby, a to s výrazným náskokem. Migrace byla v tomto volebním roce hlavním tématem kampaně. Mezi hlavní programové body také patřilo posílení policie, spolupráce s NATO a V4 na ochraně vnějších hranic a ochrana kulturních hodnot a bezpečí občanů.

- **SPD – Tomio Okamura**

- Tomio Okamura bývá označován za největšího vítěze migrantské krize na české politické scéně. Jelikož byl ve velké míře schopný využít obecného strachu z neznámého a z nečekaných změn. Pomocí prudké rétoriky využívající strach z islámu, práva šaría, terorismu či označováním imigrantů za „invazi“ dosáhnul ve volbách v roce 2017 velkého úspěchu, když získal

22 mandátů, a to i díky využívaným sloganům jak „Ne islámu, ne teroristům“ a „zastavme islamizaci ČR“

- Mezi hlavní programové body svého „Referenda o vystoupení z EU, neislámská republika, zákaz mešit“ tehdy SPD zařadilo například „zákaz islámských praktik“, „Deportace nelegálních migrantů“, „Referendum o vystoupení z EU“.
- Okamura si v roce 2017 vytvořil poměrně stabilní voličský blok svých příznivců, které spojuje trvalý strach z migrace a nedůvěra v kroky EU.

- **ODS**

- ODS si i v této době zachovala tvář tradičně pravicového strany a nepřišla s jednoznačně protiimigračním programem – „Silný stát, bezpečný domov“
- Vně politické strany se však v tomto období vyskytovali jedinci hlásající po tvrdším přístupu, což vedlo ke sporům uvnitř strany.
- ODS se nakonec i ve svém programu přiklonila k narativu „národního zájmu“ a ve svém programu navrhovala zpřísnění azylové politiky, odmítání evropských kvót, důraz na národní suverenitu a posílení schopnosti ČR bránit vlastní hranice. Zároveň došlo k mírnému vymezení vůči multikulturalismu.

- **TOP 09 a STAN – Miroslav Kalousek**

- TOP 09 si jako jedna z mála v této době zachovala zdrženlivý postoj vzhledem k probíhající protiimigrační hysterii a postavila se spíše do proevropské pozice – „V Evropě doma, bezpečně a sebevědomě“
- Mezi programové body očekávatelně zařadili spolupráci s EU na řešení migrace s důrazem na evropskou solidaritu, pomoc uprchlíkům na základě lidských práv, ale na to navázaná důsledná integrace v hostitelských zemích, bezpečnost zajištěná důsledným prověřováním migrujících osob.
- STAN se v průběhu tohoto období držel svými názory i programem někde uprostřed. Jasně kritizovaly kvóty EU, ale zároveň propagovali lidský a solidární přístup k celé situaci.

- **Zelení**

- Zelení se svými slogany jako „Odvaha dělat, co je správné“ a „Lidská práva pro všechny“ jasně vyjádřili svůj prohumanitární postoj. Stejně tak ve svém programu podporovali otevřený, lidský přístup k uprchlíkům, podporu integrace cizinců a hlasitě kritizovali vzniklé ploty, které v časech prvotní reakci na uprchlickou vlnu vystavily na svých hranicích některé státy. Současně vyzývali ke změně orientace a zaměření se na příčiny migrace jako jsou klimatická změna, či válka a nestabilita v regionech, namísto slepého vnímání důsledků.
- V důsledku takto zvoleného volebního programu, který se v té době nesetkal s pozitivními ohlasy zůstali Zelení po volbách v roce 2017 mimo sněmovnu, jelikož nedosáhli potřebného množství hlasů.

- **Piráti**

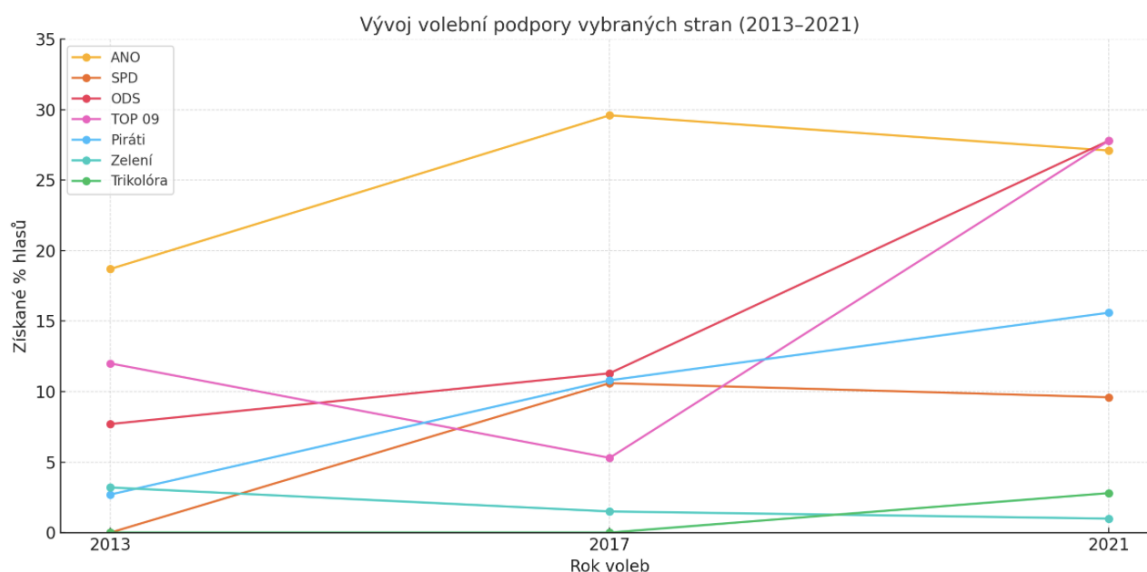
- „Víc svobody, méně byrokracie“ to byl jeden ze sloganů, s nímž vstoupili do voleb v roce 2017. Tehdy mladá strana, kladoucí důraz na právní stát, která se zároveň nebála otevřeně kritizovat nefunkční systém EU.
- Piráti ve svém programu odmítali evropské kvóty, zároveň si však byli vědomi mezinárodních závazků plynoucích z členství České republiky v evropských institucích. Podporovali transparentní a efektivní azylovou politiku, a navrhovali vznik digitálních nástrojů pro správu oblasti migrace.
- Piráti se díky tomuto programu kritizující evropský přístup, ale nikoliv EU samotnou poprvé po sněmovních volbách se ziskem 10,8 % součástí sněmovny.

- **Trikolóra – Václav Klaus ml.**

- Strana založená Václavem Klausem ml. v roce 2019, který po napjatých momentech v ODS nakonec stranu opustil, jelikož se názorově neztotožňoval s jejím směřováním.
- Strana značně rezonovala s tématem „národní suverenity“ a dávala jasně najevo odpor k migraci – ve svém programu dokonce použila narativ „odmítnutí migrace z kulturně nekompatibilních zemí“. Současně strava vyzývala k zastavení globalismu a „diktátu z Bruselu“.

- Jelikož strana vznikla až v roce 2019 volební program, o kterém se ve spojitosti se stranou bavíme byl sestaven k senátním volbám v roce 2020.
- Hnutí získalo podporu části zklamaných voličů ODS a SPD, ale v žádných sněmovních volbách nepřekonali zatím hranici 5 %.

Je tedy více než jasné, že stranou, která z migrace politicky nejvíce těžila byla SPD, a to zejména díky svým tvrdým protiimigračním a extremistickým přístupům. Piráti sice získali větší sílu, ale ne díky tématům týkajícím se migrace, ale spíše díky podpoře digitalizace napříč oblastmi a celkově díky příslibu nového přístupu v české politice. Nárůst podpory zaznamenalo také ANO, které nabídlo tvrdý postoj, ale v umírněném podání. Vzhledem k tomu, že ODS se v tomto období nevyjadřovala nějak zásadně k probíraným tématům ve své podstatě její podpora stagnovala. TOP 09 a Zelení naopak zaznamenali pokles ve volebních preferencích. TOP 09 byla kritizována za proevropský postoj a humanitárně orientovaný přístup Zelených je dokonce po volbách v roce 2017 postavil mimo sněmovnu. Změny ve volební podpoře jsou znázorněny v Obrázku 6.

Obrázek 6: Graf vývoje volební podpory vybraných stran

(zdroj vlastní)

Ruku v ruce s protiimigračními narativy se začal objevovat jistý odpor vůči oficiálně přijatým celoevropským stanoviskům a proti mnohými často zmiňovanému „Bruselskému diktátu“. Největší napětí mezi Českou republikou a Bruselem vyvolalo odmítnutí relokačních kvót, s nimiž nesouhlasilo ani Maďarsko a Polsko, kteří nás v této vlně odporu podpořili. Tento spor došel až k Evropskému soudnímu dvoru, kde Česká republika, Polsko a Maďarsko čelilo obžalobě z nesplnění povinností plynoucích z rozhodnutí Rady EU

o relokačním programu ze září 2015. Tento spor obžalovaná strana prohrála a byla tak nucena zpětně na stanovené kvóty přistoupit. Postoje silně vystupující proti Bruselu, a tak proti jednotným pravidlům v Evropě v této době nabraly na velké síle a staly se běžnou součástí českého politického prostředí.

V období navazujícím na migrační krizi v roce 2015 docházelo ke změnám v mnoha oblastech a ani oblast bezpečnosti nebyla vynechána. Státy Evropské Unie začaly klást větší důraz na přísnější kontrolu hranic a na důraznější ochranu Schengenského prostoru, který umožňuje volný pohyb osob, přináší významné ekonomické výhody celé Evropě a dlouhodobě působí jako symbol evropské integrace, ale zároveň předznamenává riziko nekontrolovatelné migrace vně Schengenských hranic. Současně dochází k nastartování změn v oblasti azylové politiky.

Téma migrace výrazně zamíchala politické karty nejen u nás, ale napříč celou Evropou. V některých zemích rezonuje toto téma natolik, že můžeme být v příštích letech svědky změny středoproudých názorů v celých státech. Migrace tedy stále zůstává silným politickým nástrojem mobilizace voličů za využití silné rétoriky, která podněcuje pocit strachu a obav ze ztráty bezpečí, a to i přes fakt, že migrace z blízkého Východu do České republiky je v podstatě minimální. Dlouhodobé dopady migrační krize byly subjektivně rozděleny na pozitivní a negativní – Tabulka 6 a Tabulka 7.

Tabulka 6: Dlouhodobé pozitivní dopady migrační krize

Oblast	Efekt
Vzdělávání	Zvýšený důraz na multikulturní výchovu a prevenci předsudků ve školách a volnočasových skupinách
Občanský sektor	Posílení role neziskových organizací zaměřených na integraci a lidská práva
Mediální gramotnost	Vznik nových iniciativ zaměřených na odhalování dezinformací a zvyšování kritického myšlení
Azylová politika	Zpřesnění azylových procedur a definice integračních požadavků
Mezinárodní spolupráce	Aktivnější účast České republiky v debatách o bezpečnostní a migrační politice na úrovni EU

(zdroj vlastní)

Tabulka 7: Dlouhodobé negativní dopady migrační krize

Oblast	Efekt
Veřejné mínění	Zvýšení nedůvěry vůči migrantům a menšinám obecně
Politická kultura	Normalizace protiimigračních a často až xenofobních rétorik napříč politickým spektrem
Polarizace společnosti	Vyhrocení názorového rozdělení na „pro“ a „proti“ migraci
Dezinformace	Růst vlivu konspiračních a dezinformačních médií, často s protiimigračním obsahem
Postoj k EU	Prohloubení euroskepticismu kvůli vnímání migračních kvót jako nátlak z Bruselu
Pracovní migrace	Ztížení podmínek i pro legální migranty kvůli obecnému zpřísnění imigračních politik

(zdroj: vlastní)

V dlouhodobém kontextu tedy došlo k posunu veřejného mínění spíše negativním směrem, narůstá nedůvěra vůči migrantům obecně, bez ohledu na jejich původ, zaměňování válečných uprchlíků a ekonomických migrantů, zvýšení strachu z čehokoliv jiného. Zároveň jsme svědky normalizace xenofobních a protiimigračních názorů, a to jak v médiích, tak na sociálních sítích, či v běžných konverzacích. Téma migrace zůstává i nadále velice emotivním.

Tvrdý postoj vůči migraci si našel cestu i do politických kruhů, a to napříč celým spektrem, dokonce jsme viděli výrazný nárůst volebních preferencí u stran, která proti migraci vystupovali nejtvrději. Česká republika se nadále řadí mezi nejvíce protiimigrační státy EU, s tímto jde ruku v ruce i posílení nacionalistických proudů.

V oblasti školství a vzdělávání se víceméně jednalo o pozitivnější vývoj. Školní zařízení se začala více zaměřovat na multikulturní výchovu a na práci s předsudky, společně s tím také zaměřily svoje síly na výuku v oblasti fact-checkingu, který je jedinou účinnou zbraní vůči narůstajícímu množství dezinformací a fakenews, které s sebou migrační vlna přinesla.

Dalším pozitivní dopadem byl vznik praktického postupu v oblasti migrační politiky, nejen zpřísnění požadavků na žadatele o azyl a integračních pravidel, ale také zrychlení deportací neúspěšných žadatelů o azyl. Na druhé straně krize prohloubila skepsi vůči Evropské unii a došlo tak ke zvýšení důvěry a nárůstu spolupráce v rámci V4 (Česká republika, Slovensko, Polsko a Maďarsko) – tato spolupráce je v současné době vzhledem k politickým změnám a radikalizaci některých členů opět utlumená. Migrace tedy sice měla dopad na politické směřování České republiky a stejně tak došlo ke změně v myšlení některých obyvatel, skutečná přítomnost migrantů v našich ulicích je však malá, naopak emoční a politický dopad velký a přetrvávající.

6 VYHODNOCENÍ POTENCIÁLNÍHO VÝVOJE V ČR

Současná česká společnost čelí řadě výzev, které přispívají k její rostoucí polarizaci a zvyšující se míře frustrace ve veřejném prostoru. Mezi tyto výzvy patří nejen socioekonomické faktory, jako jsou regionální nerovnosti, zhoršující se dostupnost bydlení či proměny na trhu práce, ale také zástupná témata, která se často stávají prostředkem politické, nebo občanské mobilizace. Jedním z nich je již zmiňovaná migrace, která přestože Českou republiku v reálných číslech zasáhla v omezené míře, tak sehrála klíčovou roli v redefinici politického spektra a veřejného smýšlení, zejména v roce 2015.

Migrace v tomto kontextu nefungovala primárně jako faktická bezpečnostní nebo ekonomická hrozba, ale jako spouštěč obav, nejistot a pocitu ztráty kontroly nad vlastním prostředím, které by mělo představovat pocit bezpečí a jistoty. Tento fenomén byl dále umocněn působením médií a některých politických aktérů, kteří z migrace učinili symbol obecného ohrožení hodnot, identity a bezpečnosti. Výsledkem bylo posílení antiimigračních a protiislamistických postojů často doprovázených nacionalistickými, xenofobními či konspiračními prvky.

V této atmosféře začali získávat na síle radikální a extremistické proudy, které dokázaly využít narůstající nespokojenosti části obyvatelstva. Velkou podporu získaly zejména díky poukázání na konkrétní „viníky“ jejich neideální životní situace a také nabídkou jednoduchých řešení, která však mnohdy nebyla reálně dosažitelná. Tyto proudy se navíc začaly částečně normalizovat. Jejich rétorika a postoje pronikly do veřejného prostoru natolik, že se staly běžnou součástí občanských, ale i politických debat a také mediálního prostoru. S ohledem na tuto situaci je nezbytné věnovat pozornost možným budoucím scénářům dalšího vývoje.

6.1 Možné scénáře vývoje

Budoucnost extremismu a radikalizace v České republice bude do značné míry formována komplexní souhrou sociálních, politických a kulturních faktorů. Tato kapitola představuje 3 možné scénáře vývoje – stagnaci a normalizaci extremismu, prohlubující se radikalizaci a pozitivní obrát – s důrazem na jejich možné příčiny, projevy a dopady na společnost.

Stagnace a pokračující normalizace extremistických postojů

Tento scénář je pravděpodobný v případě, že se společnosti nepodaří účinně reagovat na přetrvávající příčiny nespokojenosti napříč společností, a zároveň bude v politickém

prostředí nadále docházet k normalizaci extremistických narativů. Rétorika zaměřená na vnější i vnitřní „nepřátelé“ – ať už se jedná o migranty, LGBTQ+ komunitu, Evropskou unii a její součásti nebo liberální instituce – se stává běžnou součástí veřejného dialogu. Výsledkem je posun hranic přijatelného vyjadřování a oslabení veřejné citlivosti vůči nenávisným projevům, jelikož jim je společnost častěji vystavována a dochází tak k otupění reakce na tyto projevy.

V tomto scénáři nedochází k prudkému nárůstu, ale k pozvolné změně – demokratické normy a hodnoty jsou oslabovány skrze snižování důležitosti základních principů jako je rovnost a lidská práva. Dochází k tzv. banalizaci extremismu, kdy se extremistické postoje stávají normálními, či pochopitelnými a dochází k jejich tolerování čím dál větší částí společnosti. Tato normalizace může vést až k úplné ztrátě schopnosti rozlišovat mezi reálnými, oprávněnými obavami a nenávisnými ideologiemi.

V oblasti politiky se tento scénář projevuje posilováním stran, které kombinují nacionalismus s autoritářskými prvky a využívají rétoriku kulturní ohrožení. Takové strany často cílí na voliče s periferních regionů, s nižší mírou ekonomického zabezpečení a vzdělání. S největší pravděpodobností by došlo k posílení těchto politických subjektů.

- SPD (Svoboda a přímá demokracie), či jakékoliv z koalic a dočasných uskupení, které by vytvořili spolu s obdobně smýšlejícími stranami. Strana by posílila zejména díky dlouhodobému důrazu na antiimigrační, protiislamistickou a euroskeptickou rétoriku.
- ANO 2011, by za předpokladu, že bude strategicky přebírat některé prvky radikální rétoriky mohlo posílit svou pozici.

Prohlubující se radikalizace

Radikalizace společnosti může být výraznější a dynamičtější, pokud dojde k dalšímu zhoršování životních podmínek – například vlivem ekonomické krize, sociálního kolapsu některých oblastí nebo ztráty důvěry v právní stát. V takovém prostředí vzkvétají nejen radikální politické subjekty, ale i aktivní extremistické skupiny, které mohou sahát k přímým formám násilí nebo systematické šikaně vybraných skupin obyvatel.

Specifikem tohoto scénáře je také posilování antisystémových nálad: konspirační teorie, nedůvěra ve vědu a zdravotnictví, média a odborné authority. Části populace se mohou uchýlit k tzv. „informačním bublinám“ – uzavřeným komunitám, kde dochází k další

radikalizaci a legitimizaci názorů prostřednictvím sociálních sítí, alternativních médií a ideologicky vlivných osob.

Radikalizace se může odehrávat jak na pravicovém, tak levicovém spektru – v českém kontextu však dominuje především krajní pravice. Lze očekávat nárůst veřejných shromáždění s extremistickým obsahem, verbálních útoků i fyzického násilí vůči menšinám, novinářům nebo politickým oponentům. V dlouhodobé perspektivě tento vývoj podkopává důvěru v demokracii jako takovou a může předznamenávat příchod autoritativního či totalitního režimu.

V prostředí takové destabilizace systému, frustrace a narůstající nedůvěry by posilovaly subjekty, které se veřejně profilují jako antisystémové, nabízející jednoduchá řešení a odmítající základní principy liberální demokracie.

- SPD (Svoboda a přímá demokracie), dlouhodobě se jedná o antisystémový subjekt s důrazem na národní suverenitu, to by vedlo k nárůstu její popularity.
- Nově vznikající radikální uskupení nebo koalice, spojení různých konspiračních, antivaxerských a nacionalistických hnutí, která tvoří dobrý základ pro vznik silné strany v případě zmíněného vývoje. Ze situace by mohli těžit například aktivisté kolem Ladislava Vrábela.
 - Části levice s radikálním programem, za předpokladu spojení socioekonomických požadavků s vhodnou protestní rétorikou mohla by na své síle narůst i některá levicově zabarvená hnutí – část bývalých voličů KSČM v kombinaci s levicovým populismem, či skupiny mladých komunistů.

Pozitivní obrat směrem ke stabilizaci situace

Přestože může tento scénář působit méně pravděpodobně, nelze jej vyloučit – zvláště zvážíme-li možnost koordinovaného úsilí o změnu napříč společnostmi. Základem tohoto vývoje je aktivní prevence a schopnost identifikace příčin frustrace obyvatelstva dříve, než budou využity ke vzniku a podpoře radikalizovaných postojů. Klíčovými prvky jsou důraz na rovnost příležitostí, podpora důvěryhodnosti institucí a otevřený veřejný prostor, ve kterém jsou slyšet různé názory.

Důležitou roli hraje školství – nejen jako nástroj vzdělávání, ale také jako prostředí, ve kterém se formuje občanská identita. Stejně tak mohou přispět média, která nabídnou analytický a vyvážený přístup k veřejným tématům, čímž dají prostor k další diskuzi.

V neposlední řadě hraje roli i místní samospráva a neziskový sektor, které mohou pomoci vytvořit solidární komunity.

Politická reprezentace by v tomto scénáři hrála roli uklidňující a spojující, nikoliv aktéra prohlubujícího polarizaci společnosti. Namísto rozdělování by nabízela dlouhodobé strategie a transparentní řešení s důrazem na solidaritu a ochranu lidských práv. Takový scénář by mohl vést k posílení demokratické kultury jako takové a ke snížení tendencí obyvatel inklinovat k extremistickým myšlenkám.

V případě takového vývoje by nejspíše posílili politické subjekty, které staví na důvěře v instituce, demokratických hodnotách, kvalitní komunikaci a důrazu na rovnost a sociální spravedlnost. Především strany schopné spojit liberální hodnoty s citlivostí k sociálním problémům.

- Piráti, ti by posílili zejména díky důrazu na transparentnost, digitalizaci, rovnost a otevřenost vůči menšinám i liberálním hodnotám.
- STAN (Starostové a nezávislí), za předpokladu, že by zvládli propojit lokální práci s větší sociální citlivostí a občanskou odpovědností, mohli by se stát jedním z vedoucích politických subjektů.
- Neparlamentní progresivní subjekty, např. Zelení, by mohli svou pozici v tomto scénáři upevnit, pokud by dokázali propojit enviromentální a sociální témata s podporou demokracie.

Z výše nastíněných scénářů vyplývá, že budoucí vývoj v oblasti extremismu a radikalizace nebude záviset pouze na jednotlivých událostech, ale především na celkovém nastavení společnosti, politické kultury a schopnostech společnosti reagovat na hlubší sociální problémy. Každý ze scénářů představuje jinou výzvu pro demokratický systém a ukazuje, že míra odolnosti vůči extremistickým tendencím není samozřejmá, ale vyžaduje aktivní udržování. Klíčovým faktorem se v tomto kontextu stává role symbolických témat, která mohou působit jako spouštěč polarizace, nebo naopak jako zrcadlo společenské zralosti. V minulosti v České republice byla jako symbolické téma využita například migrační vlna v roce 2015, na tuto skutečnost navazuje následující kapitola.

6.2 Role migrace ve formování budoucího vývoje

Ačkoliv měla migrační krize z roku 2015 v České republice pouze omezený reálný dopad z hlediska počtu příchozích migrantů, její symbolický význam byl zásadní. Téma migrace

se v následujících letech stalo jedním z hlavních nositelů strachu a nejistoty, často využívaným k politické mobilizaci a k prohloubení hranic mezi „námi“ a „tím neznámým“. Díky tomu lze i v budoucnu předpokládat, že migrace zůstane jedním z klíčových témat ovlivňujících podobu extremismu a radikalizace ve společnosti – a to i v případě, že se migrační tlak na Českou republiku nebude reálně zvyšovat.

Migrace v českém prostředí funguje do značné míry jako „prázdný symbol“, jehož význam není dán konkrétními zkušenostmi většiny obyvatel, ale je vykonstruován skrze mediální obrazy, politické narativy a sdílené představy o kulturním ohrožení. To v dlouhodobém kontextu znamená, že jakákoliv nová krize, která nastane nejen u nás, ale i v okolních státech, ať už bude spojená s válkou či klimatickými změnami, může fungovat jako spouštěč latentních obav a vést ke znovuoživení protiimigrační rétoriky.

Riziko spočívá zejména v tom, že migrace bude i nadále využívána jako nástroj ke zjednodušení složitých problémů a k odvedení pozornosti od vnitřních strukturálních nedostatků. Místo adresování hlubších příčin sociální nespokojenosti může dojít ke zintenzivnění kulturní války, ve které jsou migranti využíváni jako zástupný terč. Tím se ve společnosti otevírá prostor nejen pro další radikalizaci veřejného mínění, ale také pro upevnění autoritářských tendencí.

Zároveň však existuje i možnost, že si česká společnost vybuduje větší odolnost vůči manipulativnímu nakládání s tímto tématem. K tomu je však nezbytná dlouhodobá práce s veřejným míněním, podpora kritického myšlení, zvýšení mediální gramotnosti a otevřenější přístup společnosti k tématům diverzity a integrace. Důležitou roli v tomto procesu může sehrát nejen vzdělávání, ale i aktivní zapojení místních komunit a důraz na vytváření příkladů dobré praxe.

Ačkoliv migrace v českém prostředí stále nepředstavuje reálnou hrozbu, její symbolický rozměr výrazně ovlivňuje veřejné vnímání bezpečnosti, identity a soudržnosti společnosti. Její využívání v politickém a mediálním diskurzu ilustruje, jak snadno se z konkrétního sociálního jevu může stát nástroj polarizace a radikalizace. Vývoj v této oblasti tak nejspíše nadále nebude určován reálným počtem migrantů či azylových řízení, ale především tím, jakým způsobem se o migraci mluví, kdo o ní mluví a s jakým cílem. Právě schopnost vnímat migraci komplexně a bez ideologického zkreslení bude jedním z klíčových faktorů ovlivňujících celkovou odolnost společnosti vůči extremistickým tendencím.

6.3 Závěr a doporučení

Vzhledem k významu, který téma extremismu zaujímá ve formování veřejného mínění a politické dynamiky, je nezbytné věnovat pozornost nejen jeho aktuální podobě, ale i možným budoucím vývojovým trendům. Další část práce se proto pokusí shrnout silné a slabé stránky současného stavu a identifikovat příležitosti a hrozby, které mohou ovlivnit směřování české společnosti. Cílem je nabídnout ucelený pohled na to, jako strategie mohou přispět ke zmírnění radikalizačních tendencí a posílení demokratických principů v prostředí, které čelí stále většímu tlaku polarizačních sil a tendencí.

Pro shrnutí hlavních poznatků a zhodnocení možného vývoje byla zvolena metoda SWOT analýzy, která umožňuje systematicky nahlédnout na vnitřní a vnější faktory ovlivňující situaci kolem extremismu a radikalizace v České republice. Analýza identifikuje silné stránky – faktory podporující odolnost demokratického prostředí, slabé stránky – překážky, které přispívají k nárůstu extremismu, příležitosti – možnosti, jak situaci zlepšit, a hrozby – rizikové faktory, které mohou vést k dalšímu zhoršení.

SWOT analýza poskytuje přehledný rámec, v němž je možné ukotvit jak dosavadní vývoj, tak navrhnout strategické změny dalšího postupu. Zohledňuje přitom nejen institucionální a politické aspekty, ale také širší kulturně-sociální kontext. SWOT analýza je graficky zpracována v Tabulce 8.

Silné stránky (Strengths) ukazují, že Česká republika má stále určité demokratické základy, o které se může při prevenci radikalizace opřít. Relativní stabilita politického systému, aktivita občanské společnosti a fungující legislativa proti extremismu představují důležité pilíře. Významnou roli hraje i to, že česká veřejnost nemá přímou masovou zkušenost s migračními krizemi, což by na teoretické rovině umožnilo věcnější debatu.

Slabé stránky (Weaknesses) na straně druhé ukazují, proč je tato stabilita křehká. Dlouhodobá nedůvěra ve veřejné instituce, přehlížení sociálních nerovností a nízká mediální gramotnost vytvářejí živnou půdu pro extremistické myšlenky. Právě tyto vnitřní slabiny nejvíce oslabují schopnost společnosti efektivně čelit extremistickým vlivům. Pokud zůstanou neadresované, mohou proměnit i zmíněné silné stránky v zcela bezhodnotné.

Tabulka 8: SWOT analýza vývoje extremismu a radikalismu

Silné stránky (Strengths)	Slabé stránky (Weaknesses)
- S1: Relativně stabilní politické prostředí ve srovnání s některými jinými státy střední a východní Evropy - S2: Aktivní občanská společnost a existence iniciativ proti nenávistným projevům ve společnosti - S3: Malá přímá zkušenost s migrační zátěží (možnost věcně přistupovat k tématu) - S4: Funkční, mezinárodně sladěná legislativa proti extremismu	- W1: Nízká důvěra veřejnosti v instituce a politické elity - W2: Nedostatečné vzdělávání v oblasti mediální a digitální gramotnosti - W3: Přehlížení hlubších sociálních nerovností jako zdrojů frustrace a radikalizace - W4: Politická instrumentalizace tématu migrace, často bez opory v realitě
Příležitosti (Opportunities)	Hrozby (Threats)
- O1: Využití vzdělávání a médií ke zvýšení odolnosti společnosti vůči radikalizaci - O2: Posílení spolupráce mezi státem, neziskovým sektorem a samosprávami při prevenci radikalizace - O3: Rozvoj komunitní práce a pozitivních příkladů začleňování - O4: Zahrnutí diskriminovaných skupin do veřejného života	- T1: Prohlubování sociálních rozdílů a ekonomických problémů, které posilují extremismus - T2: Nové mezinárodní krize (např. migrace, války, klimatické změny) - T3: Další normalizace nenávistné rétoriky ve veřejném prostoru - T4: Růst antisystémových a konspiračních hnutí, ztráta důvěry v demokracii

(Zdroj: vlastní zpracování)

Příležitosti (Opportunities) ukazují směr, kterým by se Česká republika mohla ubírat při budování odolnější a demokraticky stabilnější společnosti. Klíčové jsou zde systémové investice do vzdělání, podpora komunitní práce a spolupráce mezi různými dotčenými stranami – včetně státu, obcí a neziskového sektoru. Významným pozitivním faktorem může

být i posilování občanské participace na lokální úrovni a budování důvěry v demokratické procesy.

Hrozby (Threats) představují faktory, které by mohly zvrátit současnou situaci směrem k větší polarizaci, radikalizaci a oslabení demokracie. Mezi hlavní rizika patří výskyt nových krizí – klimatických, geopolitických, či ekonomických, které mohou být snadno využity k šíření nenávisných narativů. Zvláštní prostor zasluhuje i vzrůstající vliv antisystémových a konspiračních proudů, jež mohou narušit základní konsenzus o pravidlech demokracie.

Pro výpočet vah provedené analýzy byla zvolena Fullerova metoda, která slouží ke stanovení vah jednotlivých kritérií na základě preferencí a jejich vzájemného porovnání. Metoda pracuje s jednoduchým porovnáním každého kritéria s ostatními a následným kvantitativním vyjádřením preferencí, čímž umožňuje získat přehlednou a srozumitelnou váhovou strukturu. V následující části bude tato metoda využita pro výpočet vah. Vstupní hodnoty byly zvoleny na základě informací a poznatků, které jsem získala v průběhu zpracování celé práce a jsou tedy pouze mnou subjektivně stanovené. Výpočty vah jsou znázorněny na Obrázku 7 a Obrázku 8.

Silné stránky							
	S1	S2	S3	S4	Σ	Σ + 1	Váha
S1	X	1	1	1	3	4	0,4
S2	0	X	1	0	1	2	0,2
S3	0	0	X	0	0	1	0,1
S4	0	1	1	X	2	3	0,3
					Σ 6	Σ 10	Σ 1
Slabé stránky							
	W1	W2	W3	W4	Σ	Σ + 1	Váha
W1	X	1	0	0	1	2	0,2
W2	0	X	0	0	0	1	0,1
W3	1	1	X	0	2	3	0,3
W4	1	1	1	X	3	4	0,4
					Σ 6	Σ 10	Σ 1

Obrázek 7: Výpočet vah SWOT analýzy 1 (vytvořeno v MS Excel)

(zdroj vlastní)

Příležitosti							
	O1	O2	O3	O4	Σ	Σ + 1	Váha
O1	X	1	0	0	1	2	0,2
O2	0	X	1	1	2	3	0,3
O3	1	0	X	0	1	2	0,2
O4	1	0	1	X	2	3	0,3
					Σ 6	Σ 10	Σ 1

Hrozby							
	T1	T2	T3	T4	Σ	Σ + 1	Váha
T1	X	0	1	0	1	2	0,2
T2	1	X	1	1	3	4	0,4
T3	0	0	X	0	0	1	0,1
T4	1	0	1	X	2	3	0,3
					Σ 6	Σ 10	Σ 1

Obrázek 8: Výpočet vah SWOT analýzy 2 (vytvořeno v MS Excel)

(zdroj vlastní)

Po získání jednotlivých vah je možné dosazení do tabulky a provedení následného výpočtu pro získání výsledku. Výsledky výpočtu jsou viditelné v Tabulce 9. Výsledek lze získat pomocí následujícího vzorce:

$$\text{Výsledek} = \text{Body} * \text{Váha}$$

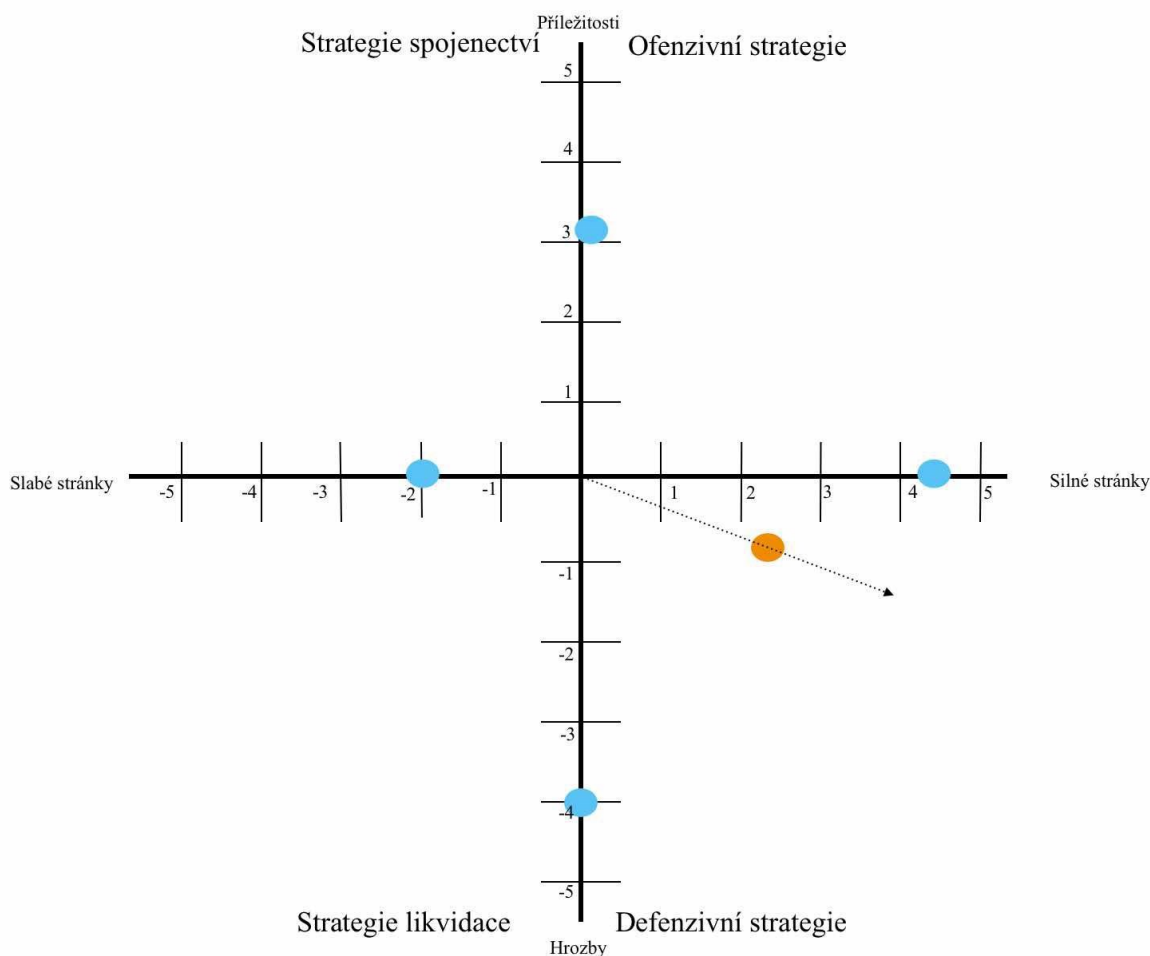
Tabulka 9: Kvantitativní dosazení SWOT analýzy

	Parametr	Body	Váha	Výsledek
Silné stránky	Stabilní politické prostředí	5	0,4	2
	Aktivní občanská společnost	3	0,2	0,6
	Zkušenost s migrační zátěží	3	0,1	0,3
	Legislativa	5	0,3	1,5
		<1,5>	Σ 1	Σ 4,4

	<i>Parametr</i>	<i>Body</i>	<i>Váha</i>	<i>Výsledek</i>
<i>Slabé stránky</i>	Nízká důvěra	-4	0,2	-0,8
	Nedostatečné vzdělání	-3	0,1	-0,3
	Přehlížení hlubších nerovností	-5	0,3	-1,5
	Politické využívání migrace	-5	0,4	-2
		<-1,-5>	Σ 1	Σ -4,6
<i>Příležitosti</i>	Využití vzdělávání	2	0,2	0,4
	Posílení spolupráce	5	0,3	1,5
	Rozvoj komunitní práce	3	0,2	0,6
	Zahrnutí vyloučených skupin	2	0,3	0,6
		<1,5>	Σ 1	Σ 3,1
<i>Hrozby</i>	Sociální rozdíly	-5	0,2	-1
	Nové krize	-5	0,1	-0,5
	Normalizace nenávistné rétoriky	-4	0,4	-1,6
	Růst antisystémových hnutí	-3	0,3	-0,9
		<-1,-5>	Σ 1	Σ -4

(zdroj vlastní)

Z Tabulky 9 lze zjistit, že situace kolem rozvoje extremismu a radikálních myšlenek v české společnosti velké množství silných stránek, no zároveň čelí velkému množství hrozeb.

Graf 1: Současné směřování české společnosti

(zdroj: vlastní)

Z provedené SWOT analýzy a Grafu 1 vyplývá, že budoucí směřování české společnosti není jednoznačně předurčeno, ale je výsledkem aktivních rozhodnutí na úrovni politické reprezentace, společnosti i jednotlivců. Schopnost rozpoznat a posilovat existující silné stránky, zároveň však otevřeně a systémově pracovat se slabinami, bude rozhodující pro to, zda se Česká republika vydá cestou demokracie, či bude kopírovat trendy některých velkých zemí a podpoří radikalizační tendence. Právě v tomto kontextu nabývá na významu dlouhodobá, mezioborová a koordinovaná strategie, která nebude reagovat pouze na projevy extremismu, ale především na jeho hlubší příčiny.

Analýza ukazuje, že vývoj extremismu a radikalizace v České republice bude i nadále ovlivňován kombinací vnitřních a vnějších faktorů. Ačkoliv existují určité systémové silné stránky, které poskytují nástroje, jak těmto tendencím čelit – například aktivní

občanská společnost nebo stabilní právní rámec, přetrvávající strukturální slabiny jako je nízká důvěra v instituce či přehlížení sociální nerovnosti, představují významné riziko.

V této souvislosti lze doporučit několik klíčových opatření, která by mohla snížit negativní vývoj situace v oblasti extremismu v České republice. Každé opatření má stanovený cíl a několik reálných kroků, kterými by se opatření dalo implementovat.

1. Zvýšení důrazu na vzdělání a mediální gramotnost

Cíl: Zlepšit schopnost obyvatel kriticky vyhodnocovat informace, čelit dezinformacím a chápat komplexní společenské jevy.

- Zvedení mediální výchovy jako povinné součásti školních osnov (minimálně na 2. stupni ZŠ a SŠ).
- Podpora akreditovaných programů pro učitele zaměřených na mediální a digitální gramotnost.
- Financování veřejných kampaní a workshopů pro dospělou populaci ve spolupráci s knihovnami, školami, neziskovými organizacemi a obcemi.
- Vznik národního portálu mediální gramotnosti pod záštitou Ministerstva školství nebo Ministerstva kultury

2. Podpora komunitní práce a pozitivních příkladů začleňování

Cíl: Posílit sociální soudržnost a předcházet vylučování znevýhodněných skupin.

- Zvýšení dotačních programů na podporu komunitních center, kulturních projektů a mezioborové spolupráce na lokální úrovni.
- Vytváření programů pro zapojování cizinců, menšin a ohrožených skupin do komunitního života (např. sousedská setkání, komunitní zahrady).
- Podpora role škol jako komunitních uzlů – školy jako místa otevřená nejen pro vzdělávání, ale i pro komunitní aktivity.

3. Transparentní a věcná komunikace politických a mediálních aktérů

Cíl: Snížit napětí ve společnosti a obnovit důvěru ve veřejný diskurz.

- Zavedení etických kodexů pro politické kampaně – včetně explicitního závazku nešířit nenávistné a polarizační narativy.
- Vetší důraz veřejnoprávních médií na analýzu, ověřování faktů a vyvažování názorového spektra.
- Podpora novinářského vzdělávání v oblasti citlivého a etického zpravodajství.
- Tlak na transparentní komunikaci státních institucí – otevřená, přístupná data, srozumitelné výstupy, pravidelná veřejná setkání.

4. Adresování hlubších socioekonomických problémů

Cíl: Odstranit strukturální příčiny frustrace, které vedou k radikalizaci a nedůvěře ve stát.

- Reformy v oblasti dostupného bydlení – podpora obecních nájemních bytů, družstevní výstavby a omezení spekulace s nemovitostmi.
- Posílení regionální politiky – cílené investice do periferních oblastí, podpora malého a středního podnikání mimo hlavní centra.
- Revize systému sociálních dávek s důrazem na důstojnost, prevenci chudoby a integraci – například podmíněné dávky vázané na vzdělávání.
- Zvýšení podpor duševního zdraví, sociálních služeb a prevence sociálního vyloučení.

5. Posilování spolupráce mezi státem, akademickou sférou, neziskovým sektorem a občany

Cíl: Vytvořit systémovější a udržitelnější rámec prevence extremismu.

- Zřízení meziresortní platformy pro prevenci radikalizace a extremismu s účastí významných aktérů v této oblasti.
- Podpora výzkumu v oblasti sociální soudržnosti, extremismu a informační bezpečnosti.
- Vytváření grantových schémat pro dlouhodobé projekty v prevenci (místo krátkodobého financování s nejistým dopadem).

- Aktivní zapojení veřejnosti do tvorby a evaluace strategií – participativní rozpočty, občanská fóra, či panelové diskuze.

Z výše uvedených doporučení je patrné, že dosažení odolnější společnosti není záležitostí implementace jediného opatření, ale souboru koordinovaných kroků, které je třeba chápat jako dlouhodobý proces. Přijetí těchto doporučení by mohlo významně přispět ke zmírnění polarizace, posílení důvěry občanů ve stát a celkovou stabilizaci demokratického prostředí v České republice.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce byla analýza vývoje extremismu a radikalizace v české společnosti. Část práce byla věnována roli sociálních nejistot, strukturálním nerovnostem a symbolickému významu migrace po roce 2015. Hlavním cílem bylo ukázat, že podpora extremistických a protiimigračních hnutí nevzniká v izolaci, a mnohdy ani jako bezprostřední reakce na reálné vnější hrozby, ale že se jedná o komplexní důsledek hlubších společenských procesů, které mimo jiné souvisejí s pocitem ztráty kontroly, marginalizací a oslabením důvěry v demokratické instituce.

Analytická část práce nabídla tři možné scénáře dalšího vývoje – stagnaci a pokračující normalizaci extremistických postojů, prohlubující se radikalizaci, a naopak pozitivní obrat směrem k větší sociální stabilitě a inkluzi. Každý scénář byl propojen s typickými rysy politického a společenského vývoje a doplněn o možné důsledky a dopady pro demokracii a společnost. Následná SWOT analýza a aplikace Fullerovy metody umožnily systematicky zhodnotit hlavní faktory ovlivňující tento vývoj, a zároveň vymezit, které z nich představují největší riziko a které naopak mají potenciál přivést pozitivní změnu.

Na základě zjištění lze formulovat několik konkrétních doporučení. V oblasti vzdělávání je nutné klást větší důraz na mediální a informační gramotnost jako systematickou součást výukových osnov na základních i středních školách. Dále je žádoucí podpora komunitních center, která mohou sloužit jako prostor pro mezi skupinovou interakci, budování důvěry a prevence sociálního vyloučení. V oblasti politické komunikace by měla být vytvořena a dodržována pravidla pro etickou kampaň a otevřenou, věcnou debatu, která nebude zneužívat obavy veřejnosti k účelové polarizaci. Současně by bylo vhodné posílit kapacity sociálních služeb a regionální politiky, které by pomáhaly adresovat strukturální příčiny společenské frustrace – například nedostatek dostupného bydlení, nerovnosti mezi centrálními a periferními oblastmi nebo chronické podfinancování veřejné infrastruktury.

Z výzkumného hlediska se jako důležitá ukazuje potřeba zaměřit se na dlouhodobé dopady kulturních a symbolických konfliktů na společenskou soudržnost, a dále na vztah mezi cíleným šířením dezinformací a politickým prostředím. Budoucí výzkum by měl také více zohlednit lokální dimenzi radikalizace, protože právě na úrovni obcí a menších komunit, či skupin se často odehrávají klíčové procesy, které předcházejí buď pozitivnímu začleňování, nebo naopak prohlubování společenské polarizace.

Přínos této práce lze spatřit v tom, že poukazuje na nezbytnost chápat extremismus a radikalizaci jako symptom širších společenských změn, nikoliv jako izolovaný problém. Pokud chceme těmto tendencím čelit, nestačí pouze represivní přístup k celé problematice. Je třeba otevřená, důvěryhodná a dlouhodobá strategie, která staví na prevenci, inkluzi a obnově důvěry mezi státem a občany. Ve finále jde hlavně o to, jak chceme žít a jakou společnost chceme vytvářet: zda otevřenou, solidární a demokratickou, nebo uzavřenou, vystrašenou a rozdělenou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANTWI-BOASIAKO, Kwame, 2020. *Terrorism and Right-Wing Extremism: History and Comparative Definitions*. Online, PDF.

BERGER, J.M., 2024. The Long History of Violent Extremism. Online. S. 6. Dostupné z: https://thereader.mitpress.mit.edu/the-long-history-of-violent-extremism/?utm_source=chatgpt.com. [cit. 2025-04-10].

BOKŠOVÁ, Sára, 2023. *Analýza prevence kriminality v Kladně*. Diplomová práce. Kladno: Česko vysoké učení technické v Praze.

BORUM, Randy, 2003. Understanding the Terrorist Mind-Set. Online. *FBI Law Enforcement Bulletin*. Roč. 7, č. 72, s. 3. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/201462.pdf>. [cit. 2025-04-10].

ČLOVĚK V TÍSNI, 2022. Historie migrace. Online. In: . S. 1. Dostupné z: https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1943/file/02_historie-migrace.pdf. [cit. 2025-01-09].

DVOŘÁKOVÁ, Nikola, 2021. *Analýza vlivu migrační krize na projevy pravicového extremismu ve vybraných státech EU*. Diplomová práce. Kladno: České vysoké učení technické.

EVROPSKÁ KOMISE, 2024. *Pakt o migraci a azylu*. Online. EVROPSKÁ KOMISE. Evropská komise. 21. května 2024. Dostupné z: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_cs#co-obsahuje-pakt-o-migraci-a-azyl. [cit. 2025-01-08].

FRONTEX, 2025. Irregular border crossings into EU drop sharply in 2024. Online. S. 3. Dostupné z: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/irregular-border-crossings-into-eu-drop-sharply-in-2024-oqpweX>. [cit. 2025-04-01].

GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ PRO KOMUNIKACI, 2025. Migrace: Komise navrhuje nový evropský přístup k návratové politice. Online. S. 2. Dostupné z: https://commission.europa.eu/news/migration-commission-proposes-new-european-approach-returns-2025-03-11_cs?utm_source=chatgpt.com. [cit. 2025-04-10].

GØTZSCHE-ASTRUP, Oluf; VAN DEN BOS, Kees a HOGG, Michael A., 2020. Radicalization and violent extremism: Perspectives from research on group processes

and intergroup relations. Online. Roč. 23, č. 8, s. 1127-1136. ISSN 1368-4302. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1368430220970319>. [cit. 2024-10-21].

HRIANKO, Martin, 2021. Bezpečnostní hrozby a veřejná pořádek. Praha: Vysoká škola CEVRO Institut. ISBN 978-8987125-34-2.

CHMELÍK, Jan, 2012. *Extremismus*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-376-6.

KONEČNÝ, David, 2023. *Příčiny a důsledky extremismu v České republice*. Bakalářská práce. Brno: AMBIS vysoká škola, a.s.

KRAMAR, Oldřich, 2024. *Sekty a destruktivní hnutí v ČR*. Bakalářská práce. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií.

MADERA, Sandra, 2023. *Demografický vývoj ve světových regionech a jeho predikce*. Bakalářská práce. Brno: AMBIS vysoká škola, a.s.

MAMMONE, Andrea; GODIN, Emmanuel a JENKINS, Brian, 2013. *Varieties of right-wing extremism in Europe*. Spojené království: MPG Books Group. ISBN 978-0-203-08046-7.

MCCAULEY, Clark a Sophia MOSKALENKO. Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence* [online]. 2008, 20(3), 415-433 [cit. 2023-01-31]. ISSN 0954-6553. Dostupné z: doi:10.1080/09546550802073367

MINISTERSTVO VNITRA, 2010. V čem spočívá hrozba extremismu. Online. S. 2. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/v-cem-spociva-hrozba-extremismu.aspx>. [cit. 2025-03-10].

MINISTERSTVO VNITRA, 2024. *Zpráva o extremismu a předsudečné nenávisti na území české republiky v roce 2023*. Online, PDF.

MOGHADDAM, Fathali M., 2005. The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. Online. *American Psychologist*. Roč. 60, č. 2, s. 161-169. ISSN 1935-990X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.2.161>. [cit. 2025-04-15].

NĚMEC, Zdeněk, 2022. *Vývoj extremistické scény na území České republiky po roce 1989*. Bakalářská práce. Praha: AMBIS vysoká škola, a.s.

PARLIAMENT, European, 2017. Asylum and migration in the EU: facts and figures. Online. S. 2. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20170629STO78630/asylum-and-migration-in-the-eu-facts-and-figures>. [cit. 2025-03-16].

PRICKETT, Ivor. The year of Europe's refugee crisis. Online. S. 2. Dostupné z: <https://www.unhcr.org/news/stories/2015-year-europes-refugee-crisis>. [cit. 2025-03-15].

SABIC-EL-RAYESS, Amra, 2021. How do people radicalize? Online. *International Journal of Educational Development*. Roč. 87. ISSN 07380593. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2021.102499>. [cit. 2025-02-25].

SCIPIONI, Marco, 2018. Failing forward in EU migration policy? EU integration after the 2015 asylum and migration crisis. Online. *Journal of European Public Policy*. 2018-09-02, roč. 25, č. 9, s. 1357-1375. ISSN 1350-1763. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1325920>. [cit. 2025-03-16].

SERBUS, Denis, 2024. *Správněprávní prostředky k zajištění veřejného pořádku*. Bakalářská práce. Praha: AMBIS vysoká škola, a.s.

SMOLÍK, Josef. *Psychologie terorismu a radikalizace: jak se z beránek stávají vlci*. 1. V Brně: Mendelova univerzita, 2020. ISBN 978-80-7509-723-1.

STRNAD, Štěpán a Štefan DANICS. Radicalisation – Definition, Models, Detection in Czech Prisons. *Security in Central and Eastern Europe: cyberspace, police, prisons, transport, addictions, the media. Proceedings from the Conference XLIV CICA: "Security in Europe" – 12th Security Forum Krakow, 5–7 June 2018, Kraków, Poland* [online]. Kraków, Polsko, 2020, 2020, **12**, 90-103 [cit. 2024-01-31]. Dostupné z: doi:10.24356/proceedings2018/4

ŠŤASTNÝ, Matěj, 2021. *Proměna migrace ve Finsku v letech 1989-2010*. Bakalářská práce. Praha: Karlova univerzita.

TEJCHMANOVÁ, Ladislava a DANICS, Štefan, 2017. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Praha: Univerzita J.A.Komenského Praha. ISBN 9788074521225.

TESAŘOVÁ, Lucie, 2023. *Migrační krize v letech 2015 a 2022 a smlouvy o migraci a azylu mezi EU a tranzitními státy*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita.

The 2015 in review: how Europe reacted to the refugee crisis, 2015. Online. S. 2. Dostupné z: <https://www.icmpd.org/blog/2015/2015-in-review-how-europe-reacted-to-the-refugee-crisis>. [cit. 2025-03-15].

UK ETA, 2024. EU zveřejnila desetibodový plán k provedení nového paktu o migraci a azylu. Online. Dostupné z: https://uk-eta.cz/eu-zverejnila-desetibodovy-plan-k-provedeni-noveho-paktu-o-migraci-a-azylu/?utm_source=chatgpt.com. [cit. 2025-03-21].

VEGRICHTOVÁ, Barbora, 2017. *Extremismus a společnost*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-665-1.

VEGRICHTOVÁ, Barbora, 2019. *Hrozba radikalizace: terorismus, varovné signály*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2031-4.

VIK, Jakub, 2021. *Frakcionalizace České strany sociálně demokratické*. Bakalářská práce. Praha: Karlova univerzita.

VSA, 2023. Co je globální Jih a proč se snaží zůstat neutrální. Online. *!argument*. S. 1. ISSN 2570-6934. Dostupné z: <https://casopisargument.cz/51180>. [cit. 2025-01-10].

ZOUBKOVÁ, Adéla, 2024. *Extremismus v České republice a jeho trendy*. Bakalářská práce. Praha: AMBIS vysoká škola, a.s.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Pyramidální model podle McCauley & Moskalenko.....	16
Obrázek 2: Model radikalizace Fathaliho Moghaddama.....	17
Obrázek 3: Model radikalizace v pojetí Randyho Boruma.....	18
Obrázek 4: Model radikalizace v pojetí Quintana Wiktorowicze.....	19
Obrázek 5: Rozdělení světa podle UNCTAD.....	40
Obrázek 6: Graf vývoje volební podpory vybraných stran.....	75
Obrázek 7: Výpočet vah SWOT analýzy 1 (vytvořeno v MS Excel).....	86
Obrázek 8: Výpočet vah SWOT analýzy 2 (vytvořeno v MS Excel).....	87

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Počty nelegálních přechodů hranic v roce 2024	50
Tabulka 2: Checklist vyhodnocených podmínek a předpokladů – pozitivní vývoj	60
Tabulka 3: Checklist vyhodnocených podmínek a předpokladů – negativní vývoj	63
Tabulka 4: Checklist vyhodnocených podmínek a předpokladů – kombinovaný vývoj	65
Tabulka 5: What If analýza	67
Tabulka 6: Dlouhodobé pozitivní dopady migrační krize	76
Tabulka 7: Dlouhodobé negativní dopady migrační krize	77
Tabulka 8: SWOT analýza vývoje extremismu a radikalismu	85
Tabulka 9: Kvantitativní dosazení SWOT analýzy	87

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Současné směřování české společnosti	89
--	----